

NKÜ HUKUK FAKÜLTESİ DERGİSİ

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

CEZA YARGILAMASINDA DURUŞMADA HAZIR BULUNMASI GEREKEN KİŞİLER VE DURUŞMA DÜZENİ

*Tuğçe KURTOĞLU **

ÖZET

Amacı maddi gerçeğe ulaşmak olan ceza muhakemesi hukukunun bu amacına ulaşabilmesinin temel gereklerinden biri de yargılama faaliyetinin etkin bir şekilde yürütülmesidir. Bu yargılama faaliyetlerinden biri olan duruşma evresi ise kovuşturma safhasının en önemli evresidir. Duruşmada belirli muhakeme süjelerinin hazır bulunması kanun tarafından zorunlu tutulmuştur. Zira maddi gerçek, farklı ceza muhakeme süjelerinin işbirliği halinde ortaya çıkarılacaktır. Bu süjeler hâkim, Cumhuriyet savcısı, zabıt kâtibi, zorunlu müdafî ve zorunlu vekildir. Bununla birlikte muhakemenin gayesine ulaşabilmesi için duruşmaların ve duruşma nezdinde yerine getirilen faaliyetlerin-doğrudan soru sorma, tanığın dinlenmesi gibi- belirli bir düzen ve disiplin içinde idame ettirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda mahkeme başkanı veya hâkime belirli yetkiler tanınmıştır. Bu yetkiler, kanunda öngörülen şartlar oluştuğunda, duruşma düzenini bozan belirli kişilerin duruşmadan çıkarılması, haklarında disiplin hapsi uygulanabilmesi yönündedir. Duruşma salonlarındaki oturma düzenine ilişkin olarak yöneltilen eleştiriler ise konuya ilişkin olarak üzerinde durulması gereken bir diğer husustur. Tüm bu başlıklar özelinde çalışmamızda, duruşmada hazır bulunması gereken muhakeme süjeleri ve duruşma düzenini Türk ceza muhakemesi hukuku mevzuatı çerçevesinde incelemeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler Duruşmada hazır bulunması gerekenler, Muhakeme süjeleri, Duruşma düzeni, Duruşma disiplini

* Avukat, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, tugce.kurtoglu@student.asbu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1891-1932.

SUBJECTS TO BE READY FOR THE HEARING IN CRIMINAL PROCEEDINGS AND THE HEARING ORDER

*Tuğçe KURTOĞLU ***

ABSTRACT

One of the basic requirements of the criminal procedure law, which aims to reach the material fact, is to execute the judicial activity effectively. The trial stage as one of these judicial activities, is the most important phase of the prosecution. As the material fact will arise as the process of resolving the dispute together with different criminal proceeding subjects, certain court subjects must be present at the hearing. These subjects are judges, public prosecutors, court clerks and compulsory advocate. Moreover, the hearings and the activities carried out at the hearings - such as asking questions directly, listening to the witness - must be maintained in a certain order and discipline in order for the proceeding to reach its purpose. In this context, the chief justice or judge has been given certain powers. These powers are towards removing of certain persons who disrupt the court order from the hearing, and imposing disciplinary arrests on them when the conditions stipulated in the law occur. Criticisms about the seating arrangement in the courtrooms are another point to be emphasized. In our study of all these headings, we tried to examine the court subjects that should be present at the hearing and the order of the court within the framework of the Turkish Criminal Procedural Law.

Keywords Subjects who should be present at the hearing, Court subjects, Order of hearing, Discipline of hearing

** Advocate, Graduate Student at Ankara Social Sciences University, Department of Public Law, tugce.kurtoglu@student.asbu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1891-1932.

Extended Summary

The purpose of criminal procedure law is to reach material reality. At this point, one of the most important facts is the effective execution of the judicial. Article 188 of the Code of Criminal Procedure regulates the procedural subjects who must be present at the hearing. These subjects are the judge, the public prosecutor, the court clerks and compulsory advocate. Without these subjects, the trial cannot be held. The hearing of these persons without being present at the hearing is an absolute ground for annulment. During the hearing, the judge has to be present at the hearing both physically and spiritually. It is stipulated in the law that an alternate member may be present to replace the member who cannot be found for any reason and to participate in the voting. The prosecutor is also one of the subjects of reasoning that must be present at the hearing. However, in accordance with the first paragraph of Article 25 of the Child Protection Law No. 5395, the Public Prosecutor is not allowed to be present in the hearings held in the Juvenile Courts. However, the Public Prosecutor has not been attend the hearings in the criminal court of general jurisdiction until 01.09.2020. As of this date, Public Prosecutors participate in hearings in criminal court of general jurisdiction. More than one Public Prosecutor may attend the hearings. Prosecutors can divide the work amongst themselves. It is not mandatory for the prosecutor conducting the investigation to attend the hearing. According to the last sentence added to Article 188/1 of the Criminal Procedure Code and Article 5 of the Decree Law No. 676, which was published in the Official Gazette dated 29.10.2016, the hearing may continue if the defense counsel leaves the hearing without an excuse. Again, with the amendment made in the last sentence of the first paragraph of the Article 96 of the Statutory Decree No. 696, which was published in the Official Gazette dated 24.12.2017 and entered into force, the hearing may continue even if the defense counsel does not attend the hearing without an excuse. There are scholars who state that with these provisions, it is aimed to prevent the behaviors the such as prolonging the trial by leaving or not coming to the hearing without an excuse. From another point of view, there are some scholars who think that these changes create a contradiction when considered together with Article 151 of the Criminal Procedure Code.

The order and discipline of the hearing are regulated under Article 203 of the Code of Criminal Procedure, etc. has been enacted. The administration and order of the hearing are provided by the presiding judge or the judge. In this context, certain powers are given to the president of the court or the judge. These powers include the expulsion of certain persons

who disrupt the order of the hearing, and the imposition of disciplinary confinement against them. Examples of behavior disrupting the order of the hearing are speaking without permission. At this point, there are different opinions in the doctrine as to whether the person who disturbs the order of the hearing can be dismissed from the courtroom if he is a lawyer. The accused may be removed from the courtroom if it jeopardizes the orderly conduct of the trial. At this point, if the defendant does not have a lawyer, the bar association will be asked to appoint a lawyer. However, in this case, the defendant must be questioned and his defense taken. The discretion as to whether the danger exists or not is the court's discretion. Another issue that should be mentioned regarding the accused within the scope of the trial order is whether or not should be handcuffed the suspects or defendants who act restlessly and dangerously in the courtroom or during the testimony in order to ensure their restraint. Another issue regarding the order of the trial is the case of committing a crime during the trial. If a crime is committed during the trial, the court records the incident in the trial record and draws up a report in this regard. This report is then sent to the competent authority, namely the Public Prosecutor's Office. It does not matter whether the crime committed in the trial is one of the crimes related to the complaint or not. Pursuant to the provision of the article, the court may also decide to arrest if necessary. There are uncertainties about how the arrest procedure will be. During direct questioning, the authority to conduct the hearing is also with the presiding judge or the judge. There is no directive yet in our legislation on how to use the right to ask questions directly. However, at this point, by making use of the provision of Article 216 of the Criminal Procedure Code, the right to speak may be given to the participant and his deputy, the public prosecutor, the accused and his defense counsel or his legal representative, respectively. In Article 201 of the Criminal Procedure Code, the opportunity to ask questions directly has been granted to the public prosecutor, intervenor and attorney, and the accused and the participant do not have the right to ask questions directly. The accused or the intervenor may ask questions through the judge. Again, the hearing of witnesses must be carried out within a certain trial order. Each witness is heard separately and without the presence of subsequent witnesses. The witness is not interrupted, but can be intervened if he makes irrelevant and unnecessary statements. The witness may also be asked questions in order to illuminate and complete the matters witnessed and to evaluate the situations on which their knowledge is based. First of all, the presiding judge and the judge, who are authorized in the order and discipline of the hearing, may ask questions to the witness heard at the hearing. In compliance with the discipline of the hearing,

the public prosecutor, the defense counsel and the attorney may ask questions directly to the witness, and the accused and the participant may ask questions through the presiding judge or the judge. (Criminal Procedure Code art. 201) Witnesses within the scope of the trial order can leave the courtroom only with the permission of the presiding judge or the judge after they have been heard. Criticisms about the seating arrangement in the courtrooms are another point that needs to be emphasized. At this point, it is criticized that the public prosecutor, who is the prosecution office, sits next to the judges and at the same level as them. Another issue related to this matter is the requirement for the defense counsel and the accused to be able to communicate continuously during the hearing by sitting together and side by side in the courtroom. Another problem encountered in practice is that defense lawyers and defendants sit in separate places and are prevented from communicating during the hearing. The issue of standing up during the hearing is another point that needs to be mentioned. In accordance with the Code of Criminal Procedure, everyone stands up when the oath is taken and the judgement of court is read. However, in practice, some judges demand that lawyers stand up while even interim decisions are read, but this has no place in the legislation.

GİRİŞ

Ceza muhakemesi bir suç işlendiğinin ve işlenmişse kim tarafından icra edildiğinin tespiti, bu kişi ve kişilerin cezai sorumluluklarının olup olmadığı, bu kişi veya kişiler hakkında hükmedilecek infaz edilebilir bir yaptırım türünün ve miktarının belirlenmesi maksadıyla gerçekleştirilen faaliyetler bütününden oluşmaktadır¹. Ceza muhakemesinin amacı maddi gerçeğin araştırılıp bulunmasıdır. Bu amaca ulaşabilmek için ise muhakeme aşamasındaki faaliyetlerin etkili bir şekilde icra edilmesi gerekmektedir. Bu hukuk devletinin bir gereğidir. Zira devlet, kişi hak ve özgürlüklerini, toplum barışını, kamu düzen ve güvenliğini tehlikeye sokacak fiilleri cezai müeyyidelere bağlamakla mükellef olmakla birlikte, suç teşkil eden fiil icra edildikten sonra da bunu etkin bir şekilde soruşturacak, yargılayacak ve sonunda infaz edilebilir bir mahkûmiyet kararına hükmedecektir². Ceza muhakemesi bu bağlamda suç ve suçlulukla mücadele edecektir.

“Duruşma hazırlığı devresinde saptanan günde, yetkili mahkemenin duruşma salonunda tanık ve bilirkişi yoklaması ile başlayıp hükme iştirak edecek hâkim veya hâkimlerin huzuru, zabıt kâtabinin yerini alması, savcı ve kural olarak, sanığın ve müdafin katılımıyla ara vermeksizin, halka açık ve sözlü olarak cereyan eden, delillerin ikame edilip tartışılması suretiyle maddi gerçeğe ulaşılmaya çalışılan ve son sözün sanığa verilmesiyle sona eren kovuşturma safhasının en önemli evresine” duruşma denir³. Dava konusu somut olaya ilişkin sorunların çözümü ile maddi gerçeğe ulaşmak ancak duruşma ile mümkündür⁴. Zira mahkeme adli yolla sanığın suçluluğu veya suçsuzluğu hususunu ortaya koyacaktır. 5271 s. Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) m.217 uyarınca, duruşma evresinde tüm deliller ortaya konulup tarafların iştirakiyle mahkeme huzurunda tartışılacaktır. Bu suretle verilecek hüküm için oluşması gereken kanaat elde edilecektir⁵. Tüm bu sebeplerle duruşmanın belirli bir düzen ve disiplin içerisinde idame ettirilmesi gerekmektedir. Yargılama bakımından önemli olan bu durumunun sağlanması birçok yetkiyi gerektirmektedir. Bu yetkiler ise mahkeme başkanı veya hâkime tanınmıştır. Yine maddi gerçek farklı ceza muhakeme sünjelerinin işbirliği suretiyle

¹ Bahri Öztürk, Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, Özge Sırma Gezer, Yasemin F. Saygılar Kırıt, Esra Alan Akcan, Özdem Özyayın, Efser Erden Tütüncü, Derya Vıllemın Altınok, ve Mehmet Can Tok, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, (13. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2019) 29

² Yusuf Yaşar, ‘Ceza Muhakemesi Hukukunda Gizli Tanıklık’, E- akademi (Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi), (2013)(133) 3 (<http://www.e-akademi.org/makaleler/cezamuh.pdf> Erişim Tarihi: 08.08.2021).

³ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar Kırıt, Alan Akcan, Özyayın, Erden Tütüncü, Altınok Vıllemın ve Tok (n 1) 629

⁴ Fatih Birtek, Ceza Muhakemesinde İstinaf, (1. Baskı, Adalet Yayınevi, 2019) 279

⁵ Cumhuriyet Şahin ve Neslihan Göktürk, Ceza Muhakemesi Hukuku II, (8. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2019) 109

ortaya çıkarılacağından⁶ CMK'da belirli muhakeme sùjelerine hazır bulunma zorunluluğu getirilmiştir.

İşbu çalışmanın konusunu CMK'nın 188. maddesinde yer alan duruşmada hazır bulunması gereken muhakeme sùjeleri, CMK m.234/2 ve 239/2 kapsamında duruşmada hazır bulunması açısından zorunlu vekil müessesesi, CMK m.203 vd. düzenlenmiş olan duruşma düzeni ve disiplini konuları oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışmada ilk olarak kanunda öngör÷lmüş olan duruşmada hazır bulunması gereken kişiler olan hâkim, zabıt kâtibi, Cumhuriyet savcısı, zorunlu müdafî ve zorunlu vekil müesseselerine ayrı başlıklar altında yer verilmiştir. Çalışmanın devamında ise duruşma düzenini bozan sanık hakkında yapılacak işlemler, duruşmada suç işlenmesi, doğrudan soru sorma, tanık dinlenmesi, tarafların duruşma salonundaki yerleri ve son olarak da duruşmada ayağa kalkma hususları duruşma düzen ve disiplini bağlamında Türk hukukunda düzenleniş şekilleri dikkate alınarak incelenmiştir. Çalışmada Yargıtay kararları bağlamında uygulamaya ve doktrinde yer alan tartışmalı hususlara yer verilmiştir. Tartışmalı hususlara ilişkin, olması gereken hukuk doğrultusunda değerlendirmelerde bulunulmuştur.

I. DURUŞMADA HAZIR BULUNMASI GEREKEN KİŞİLER

A. GENEL OLARAK

Anayasa m.141 ve CMK m.182 uyarınca, duruşmalar herkese açıktır. Bu hükümler ceza muhakemesi hukukunda kovuşturma safhasına ilişkin olan ilkelerden aleniyet (alenilik, açıklık) ilkesini işaret etmektedir. Bu ilke herkesin sözlü olarak gerçekleşen duruşmaya katılabilmesini ifade eder⁷. Bu suretle yargılamanın şeffaflığıyla hukuka uygunluk denetimi sağlanacak, keyfiliğin önüne geçilecek ve bu sayede muhakemenin özdenetimi sağlanacaktır⁸. Bu ilkeye genel ahlak, kamu güvenliği, milli güvenlik, özel hayatın gizliliği, yaş küçüklüğü gibi sebeplerle (CMK m. 182/2; 47/2; 209/2)⁹ istisna getirilebilir¹⁰. Ancak bu istisnai hallerde dahi

⁶ Şahin ve Göktürk (n 5) 109-110

⁷ Veli Özer Özbek, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, Ceza Muhakemesi Hukuku, (14. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2021) 75

⁸ Yener Ünver ve Hakan Hakeri Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt: 1, (15. Baskı, Adalet Yayınevi, 2019) 115, Özbek, Doğan, Bacaksız (n 7) 75

⁹ Ceza Muhakemesi Kanunu, Kanun Numarası: 5271, Kabul Tarihi: 4.12.2004, RG. 17.12.2004, S. 25673, Madde 182 - "(2) Genel ahlâkın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hâllerde, duruşmanın bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına mahkemece karar verilebilir." Madde 47 - "(2) Tanıklık konusu bilgilerin Devlet sırrı niteliğini taşıması halinde; tanık, sadece mahkeme hâkimi veya heyeti tarafından zâbit kâtibi dahi olmaksızın dinlenir. Hâkim veya mahkeme başkanı, daha sonra, bu tanık açıklamalarından, sadece yüklenen suçu açıklığa kavuşturabilecek nitelikte olan bilgileri tutanağa kaydettirir." Madde 209 - "(2) Sanığa veya mağdura ait kişisel verilerin yer aldığı belgelerin, açıkça istemeleri halinde, kapalı oturumda anlatılmasına mahkemece karar verilebilir."

¹⁰ Özbek, Doğan, Bacaksız (n 7) 75

duruşmanın gerçekleştirilebilmesi için, kanunda bazı muhakeme sùjelerinin duruşmada hazır bulunması zorunlu tutulmuştur. Bu muhakeme sùjeleri hâkim, Cumhuriyet savcısı, zabıt kâtibi, zorunlu müdafî ve zorunlu vekildir. Aksi takdirde, duruşma yapılamaz¹¹.

CMK m.188 gereğince duruşmada hükme katılacak hâkimlerin, Cumhuriyet savcısının, zabıt kâtibinin ve zorunlu müdafinin duruşmada hazır bulunması gerekmektedir. Mahkemenin kanuna göre gerçekleştirilmemesi (CMK m.289/1-a), kanunen duruşmada hazır bulunması gerekli muhakeme sùjelerinin yokluğunda duruşma yapılması (CMK m.289/1-e) mutlak bozma sebebi olarak kabul edilmiştir.

Keza CMK m. 234/2’de de mağdur ve şikâyetçinin hakları ve CMK m.239/2’de katılanın hakları kapsamında düzenlenen zorunlu vekil de duruşmada hazır bulunması gereken kişilerdendir.

Kural olarak hukuka uygun bir şekilde teşekkül edecek ceza muhakemesinde, iddia, savunma ve yargı sùjelerinin mutlaka duruşmada bulunması gerekmektedir. Tarafımızca kanun hükmünde yer alan sùjeler duruşmada hazır bulunmaları gereklilikleri kapsamında ayrı başlıklar halinde incelenecektir.

B. HÂKİM

CMK m. 188/1 uyarınca duruşmada hükme katılacak hâkimin bulunması şarttır. Yine mezkûr maddenin 3. fıkrasında birden fazla oturum olması halinde, bir dahaki oturumda yer alamayacak üyenin yerine geçmek ve oylamaya katılmak üzere yedek üye bulundurulabileceği hüküm altına alınmıştır. Hâkim duruşma salonunda kesintiniz biçimde bulunmak zorundadır. Hâkimlerden birinin çok kısa süreliğine de olsa duruşma salonunun da bulunmaması, mutlak temyiz sebebidir. Yine hâkim fiziksel olarak duruşma salonunda bulunmuş ise de, zihnen duruşmada hazır bulunmaması halinde kanun yolunda hüküm bozulacaktır. Bu duruma hâkimin duruşma esnasında uyuması örnek verilebilir¹². Zira duruşmada hazır bulunmaktan maksat, hem bedenen hem de zihnen duruşmayı takip etmektir¹³. Hâkim, dava konusu ihtilafa somut olaylar bağlamında hangi hukuk kurallarının uygulanacağını tespit etmesi için duruşma aşamasında önüne gelen delillere duyu organlarıyla vakıf olarak, iddia ve savunmalara şahit olacak ve sonunda vicdani kanaati doğrultusunda karar verecektir¹⁴. Bu sebeple, ağır ceza mahkemelerinde üye hâkimlerin duruşma sırasında sürekli olarak bilgisayarlarla iştigal etmeleri

¹¹ Yener Ünver ve Hakan Hakeri Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt: 3, (15. Baskı, Adalet Yayınevi, 2019) 1412

¹² Ünver ve Hakeri (n 11) 1414

¹³ Şahin ve Göktürk (n 5) 124

¹⁴ Burcu Görkemli, Ceza Muhakemesi Hukukunda İstinaf Kanun Yolunda Kovuşturma, (1.Baskı, Adalet Yayınevi, 2020) 195

ve celseyi takip etmemeleri doğru ve hukuka uygun değildir¹⁵. Söz konusu husus makalemizin devamında incelediğimiz duruşma düzeni kapsamında da önem arz etmektedir. Bu noktada bu tarz hususların doğrudan doğruyalık (vasitasızlık) ilkesine zarar vereceği açıktır. Zira karara iştirak edecek hâkimlerin maddi ve manevi olarak duruşmada bulunmaları gerekmektedir¹⁶. Bu bağlamda hazır bulunması gereken kişinin yokluğu sadece fiziksel olarak duruşmaya katılmamaktan ibaret değildir. Fiziksel veya psikolojik zafiyetler nedeniyle muhakeme işlemlerini gereği gibi algılayıp gözlemleyememe de hazır bulunmama olarak kabul edilir. Yargılama makamının duruşmadan edineceği kanaate göre hüküm verecek olması, mahkeme üyelerinin bütün bir yargılama sürecini gözlemleyebilmelerini gerektirmektedir¹⁷.

C. ZABIT KÂTİBİ

CMK m.219 uyarınca zabıt kâtibinin görevi duruşma tutanağını tutmak ve hâkim ile birlikte tutanağı imzalamaktır. Duruşmada zabıt kâtibinin de bulunması zorunlu tutulmuştur. Aksi durum mutlak bozma sebebi olacaktır. Ancak duruşma sırasında zabıt kâtibinin değişmesi mümkündür. Bu halde, her kâtip kendi tuttuğu tutanağı imzalayacaktır¹⁸.

D. CUMHURİYET SAVCISI

CMK m.188/1 gereğince duruşmada Cumhuriyet savcısının da bulunması kuralı mevcuttur. Bu kural savcılık makamının ceza muhakemesi içerisindeki işlevlerine ilişkin ilkelere biri olan kovuşturma mecburiyeti ilkesinin bir gereğidir. Bu ilke yürütülen soruşturma neticesinde failin ve gerçekleştirdiği eylemin belirli olması, yeterli suç şüphesinin bulunması ve dava şartlarının var olması halinde kamu davasının açılmasını ve dava sonuçlanıncaya kadar savcılık makamınca yürütülmesini ifade eder. Bu ilke araştırma mecburiyeti, kamu davası açma mecburiyeti ilkesi, kamu davasını yürütme mecburiyeti ilkelerinden oluşmaktadır. Kamu davasını yürütme mecburiyeti ilkesi savcılık makamının kamu davası bir hükümlerle sonuçlanıncaya kadar davayı yürütme zorunluluğunu ifade etmektedir¹⁹. Ancak bu durumun istinasları vardır. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu m.25/1

¹⁵ Ünver ve Hakeri (n 11) 1415

¹⁶ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar Kırt, Alan Akcan, Özaydın, Erden Tütüncü, Altınok Vıllemın ve Tok (n 1).629

¹⁷ Şahin ve Göktürk (n 5) 124

¹⁸ Mustafa Artuç Ve Mehmet Tevfik Elmas, Ceza Muhakemesinde Duruşma Yönetimi ve Yasa Yolları, (3. Baskı, Adalet Yayınevi, 2019) 185

¹⁹ Özbek, Doğan, Bacaksız (n 7) 166-169

gereğince çocuk mahkemelerinde gerçekleştirilen duruşmalarda Cumhuriyet savcısı hazır bulunmaz. Aynı maddenin 2. fıkrasında ise çocuk ağır ceza mahkemelerindeki duruşmalarda Cumhuriyet savcısının bulunmayacağına dair ibare bulunmamaktadır. Bu noktada çocuk ağır ceza mahkemelerinde yapılacak duruşmalarda Cumhuriyet savcısının bulunması zorunludur. Ayrıca Yargı Hizmetlerinin Hızlandırılması amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair 6217 sayılı Kanun m.26 ile 5320 s. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'a eklenen geçici m.3'e göre 01.01.2014 tarihine kadar asliye ceza mahkemelerinde yapılan duruşmalarda Cumhuriyet savcısı bulunmamaktaydı. Bu süre öncelikle 2.12.2014 tarih 6572 sayılı Kanun m.45 ile 5320 sayılı Kanun'a eklenmiş olan geçici m.9 ile 31.12.2019'a kadar uzatılmıştır. Sonrasında ise 21.12.2019 tarihli 7201 sayılı Kanun m.10 ile 5320 sayılı Kanuna eklenmiş olan geçici m.11 ile 01.09.2020'a kadar uzatılmış olması konuya ilişkin bir diğer istisna haldir. Bu halde 01.09.2020 tarihine kadar asliye ceza mahkemelerindeki duruşmalara Cumhuriyet savcısı katılmamaktayken mezkûr tarihten itibaren Cumhuriyet savcıları asliye ceza mahkemelerindeki duruşmalara katılmaktadır. Bazı yazarlara göre bu düzenlemeleri açıkça hukuka aykırıdır²⁰. Zira iddia makamı olan Cumhuriyet savcısının görevi soruşturma aşamasında son bulmamakta, kovuşturma aşamasında da iddia makamı olarak görevini yürütmekte ve maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasına duruşmada hazır bulunarak etkin bir şekilde katılmaktır. Kanaatimizce savcının kovuşturma safhasında vereceği esas hakkında mütalaa, hükmün oluşmasında önemli bir parametre teşkil etmektedir. Mezkûr düzenlemelerle savcılık makamının kamu davasını yürütme mecburiyeti ilkesine aykırı olarak bu görevin icra edilmesi ortadan kaldırılmış ve ceza muhakemesinin çelişmelilik niteliği yok edilmiştir.

CMK m. 189 hükmü uyarınca duruşmaya birden fazla Cumhuriyet savcısı katılabilmekte ve aralarında iş bölümü yapabilmektedir. Bunlarla birlikte soruşturma aşamasındaki Cumhuriyet savcısının duruşmada da bulunması ve tüm celselere aynı Cumhuriyet savcısının katılması zorunlu tutulmamıştır, bunun sebebi duruşma evresinde savcılığın makam olarak temsil edilmesidir. Bu suretle kişilerin değişmesinin bir önemi olmayacaktır.²¹ Ancak bizim de katıldığımız görüşe göre duruşma başından sonuna kadar aynı Cumhuriyet savcısının yer alması, iddia faaliyetinin tutarlığı açısından önemli olduğu gibi²² maddi gerçeğe ulaşılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi hususlarında da gereklilik arz etmektedir.

²⁰ Ünver ve Hakeri (n 11) 1416

²¹ Erdener Yurtcan, Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi (CMK), (9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara) 668

²² Şahin ve Göktürk (n 5) 125

E. ZORUNLU MÜDAFİ

CMK m.188/1’de duruşmada hazır bulunması şart koşulan müdafî, zorunlu müdafîdir. Bu bakımdan ihtiyari olarak seçilen veya talebe bağlı olarak görevlendirilmiş olan müdafî açısından böyle bir şart bulunmamaktadır.

Zorunlu müdafî, CMK m.150/2-3 kapsamında, sanığın on sekiz yaşını doldurmamış olması, sanığın kendini savunamayacak şekilde malul veya sağır ve dilsiz olması, sanık yetişkin ise yargılandığı suçun alt sınırının 5 yıldan fazla hapis cezasını gerektirmesi, CMK m.74 kapsamında sanığın akıl hastalığı nedeniyle gözlem altına alınması ve CMK m.101/3 kapsamında sanığın hakkında tutuklama istenmesi hallerinde atanacaktır.

29.10.2016 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 676 sayılı KHK m.5 ile CMK m.188/1’e eklenen son cümleye göre müdafînin mazeret sunmaksızın duruşmayı terk etmesi halinde duruşmaya devam edilebilir. Yine 24.12.2017 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 696 sayılı KHK’nın 96. maddesi ile yine maddenin 1. fıkrasının son cümlesinde yapılan değişiklik ile müdafînin mazeret sunmaksızın duruşmada bulunmaması durumunda duruşmaya devam edilebileceği kabul edilmiştir.

Bu hükümlerle müdafînin mazeretsiz olarak duruşmayı terk etmek veya gelmemek suretiyle, duruşmanın sonuçlanmasını engellemeye, yargılamayı uzatmaya yönelik davranışların önüne geçilmek istendiğini belirten yazarlar vardır²³. Başka bir açıdan ise bu değişikliklerin CMK m.151 ile birlikte düşünüldüğünde çelişki yarattığı görüşünde olan yazarlar da mevcuttur²⁴. CMK m.151’de ise zorunlu müdafînin duruşmada hazır bulunmaması veya görevini ifa etmeden duruşmadan çekilmesi halinde hâkim veya mahkeme başkanının görevi düzenlenmiştir. Bu halde hâkim veya mahkeme başkanı oturuma ara vererek veyahut oturumu erteleyerek başka bir müdafî görevlendirilmesi için derhal gerekli işlemleri yapacaktır. HAKERİ/ÜNVER konuya ilişkin olarak iki farklı görüşün öne sürülebileceğini belirtmişlerdir. Buna göre ilk olarak KHK’lar ile söz konusu düzenlemeler yapılmışken CMK m.151 gözden kaçırılmış olabilir. Bu durumda CMK m.151’in hala uygulanma imkânı vardır ve CMK m.188 uygulanmadan bu hüküm uygulanacak ve CMK m.151 çerçevesinde başka bir müdafî görevlendirilecektir. İkinci olarak dikkat edilmesi gereken nokta ise CMK m.188’e eklenen düzenlemelerle duruşmaya devam edilmesine imkân vermesi ancak hüküm verilmesine ilişkin bir açıklık getirilmemesidir. Buna göre duruşmaya devam edilse dahi hüküm verilirken müdafînin bulunması zorunludur. Yazarların görüşüne göre CMK m.188’de bu değişiklik yapılırken CMK m.151 gözden kaçırılmıştır. Aksi halde KHK’lar ile yapılan bu değişiklikler CMK m.151’e

²³ Artuç ve Elmas (n 18) 190

²⁴ Ünver ve Hakeri (n 11) 1417

eklenir ve madde yeniden düzenlenirdi. Ayrıca duruşmaya devam edilip hüküm verilememesi yorumu bu yazarlara göre yerinde değildir. Zira duruşmaya devam edilebiliyorsa hüküm de verilebilmesi gerekir. Buna göre esasen doğru olan hüküm CMK m.151'dir. CMK m.188 isabetli bir hüküm değildir. Dava uzatılıyor gerekçesiyle böyle bir sınırlama yapılması doğru değildir. Duruşma bir iki celse ertelense bile, celseler arasındaki süre kısa tutulabilir ve yine müdafî gelmediği takdirde hakkın kötüye kullanımı gerekçesiyle duruşmaya devam edilebilirdi. Buna göre CMK m.188 hükmü Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi ve savunma hakkı göz önünde bulundurularak uygulanmamalı, maddenin vermiş olduğu takdir yetkisi sanık lehine yorumlanmalı ve madde hükmü değiştirilinceye kadar uygulanması söz konusu olmamalıdır. Ayrıca düzenlemeler yapılırken “*duruşmaya devam edilebilir*” hükmü yerine “*oturuma devam edilebilir*” ibaresi kullanılsaydı her ne kadar hüküm yine CMK m.151 ile çelişse bile bu halde tolere edilebilirdi. Yine yazarlar CMK m.188'in Anayasa m.90 hükmü ile aşılabileceğini savunmuştur. Zira müdafî olmadan duruşmaya devam edilmesi, uluslararası mevzuata aykırı olacaktır. Konuya ilişkin en doğru çözüm ise CMK m.188/1'e eklenen son cümlenin çıkartılmasıdır²⁵. Kanaatimizce CMK m.188 hükmünde yer alan düzenleme zorunlu müdafiyi ifade ettiğinden mezkûr düzenlemeler ile maddeye eklenmiş olan, müdafinin mazeret sunmaksızın duruşmayı terk etmesi ve yine mazeret sunmaksızın bulunmaması halinde duruşmaya devam edilebileceği hususu zorunlu müdafiliğin mahiyeti karşısında yerinde bir düzenleme değildir. Zira kanunda zorunlu müdafiliğin öngörüldüğü durumlarda, kanun koyucu, sanığın müdafî yardımından yararlanmaksızın etkin bir şekilde savunma yapamayacağını önceden kabul etmiştir²⁶. CMK m.150'nin gerekçesinde belirtildiği gibi avukattan yararlanma temel bir hak olmakla birlikte zorunlu müdafilik kurumu CMK m.150/2'de avukat seçimi yapamayacak kişiler için öngörülmüş²⁷, m.150/3'de ise isnat edilen suçun gerektirdiği cezanın alt sınırı dikkate alınmıştır. Zorunlu müdafilik kurumu öncelikle sosyal devlet ilkesinin bir gereği olup devamında şahısların savunma hakları ve silahların eşitliği ilkesi çerçevesinde adil yargılanma hakkının bir gereğidir. Bu sebeple konuya ilişkin olarak CMK m.151 hükmü uygulanmaya devam etmeli ve CMK m.188/1'de yer alan değişikliklerin madde metninden çıkarılması gerekmektedir.

CMK m.189 çerçevesinde birden çok avukat da aynı zamanda duruşmaya katılabilecekleri gibi aralarında işbölümü de yapabileceklerdir. Bu hüküm CMK m.149'un

²⁵ Ünver ve Hakeri (n 11) 1417-1418

²⁶ Hakan Karakehya, 'Ceza Muhakemesinde Sanığın Meramını Anlatabilme Hakkının Unsurları', Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi (2015) 3(2), 217

²⁷ Bkz. CMK m. 150 gerekçesi (<https://www.turkhukuk sitesi.com/serh.php?did=1629> Erişim Tarihi: 23.11.2021)

uzantısı niteliğindedir. CMK m.149 kapsamında sanık, kovuşturmanın her aşamasında birden fazla müdafî yardımından yararlanabilecektir. Kanun bu hususta bir sınırlama getirmemiştir. Ancak kanaatimizce bu durum yargılamanın ölçsüz bir şekilde uzamasına sebebiyet vermemeli, örneğin soru sorma hakkı kapsamında sanığın tek bir müdafî var gibi yargılama faaliyetleri yapılmalı, müdafî sayısı sınırlandırılmasa dahi duruşma esnasında müdafiler tarafından icra edilecek faaliyetler savunma hakkını kısıtlamayacak şekilde yargılamanın uzamaması açısından düzenleme altına alınmalıdır.

F. ZORUNLU VEKİL

Duruşmada hazır bulunması zorunlu olan muhakeme sùjelerinden biri de zorunlu vekildir. Zorunlu vekil müessesesi “*mağdur ve şikâyetçi hakları*” başlıklı CMK m.234/2’de ve “*katılan hakları*” başlıklı m.239/2’de hüküm altına alınmıştır. CMK m.234/2 uyarınca şayet kişi on sekiz yaşından küçük, sağır, dilsiz ya da meramını ifade edemeyecek derecede malûl ise ve vekili de bulunmuyorsa, talebi olmasa dahi bu şartlardan en az birini taşıyan mağdura vekil görevlendirilecektir. Bu hususta mağdurun şikâyetçi olup olmadığına veyahut katılma talebinin bulunup bulunmadığı zorunlu vekil görevlendirilmesi için önem taşımayacaktır. Ayrıca kanunda sayılan bu haller dışında da kovuşturma safhasında, dosya içeriğine veya mahkemenin yapacağı tespitlere göre mağdurun, mahkeme huzurunda meramını anlatamayacağına kanaat getirilirse, bir vekil görevlendirilerek mağdurun beyanının alınması kanundaki düzenlemeye uygun olacaktır²⁸. Aynı düzenleme farklı ifadelerle katılan hakları kapsamında da yer almaktadır. CMK m. 239/2 hükmünde ise çocuk, sağır ve dilsiz veya kendisini savunamayacak derecede akıl hastası olması durumunda katılana zorunlu vekil görevlendirilmesi için istem aranmayacağı düzenlenmiştir. Bu müessese zorunlu hukuki yardım olarak nitelendirilmektedir. Bu maddeler kapsamında zorunlu vekil mahkeme başkanı veya hâkimin istemi üzerine baro tarafından atanacaktır. Bu noktada zorunlu vekil görevlendirilmesi için mağdurun ve suçtan zarar görenin yaşı, fiziksel ve ruhsal özellikleri dikkate alınacaktır. Mağdur veya katılanın kanunda sayılan nitelikleri haiz olması halinde duruşmada zorunlu olarak vekille temsil edileceklerdir. Aksi takdirde bir ceza muhakemesi faaliyeti olan duruşma evresi kanuna uygun olarak gerçekleştirilemeyecektir.²⁹ Yargıtay da mağdurun on sekiz yaşını doldurmamış olması³⁰

²⁸ Mehmet Beyhan Seçkin, ‘Ceza Muhakemesinde Mağdur ve Şikâyetçinin Hakları’, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 2020(15), 648-649

²⁹ Ahmet Bozdağ, ‘Ceza Muhakemesinde Mağdurun Hukuki Yardım Alma Hakkı’, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2017 (132), 135-136

³⁰ Yar. 5 CD, E. 2006/810, K. 2006/823, 15.02.2006 ; Yar. 4 CD, E. 2014/946, K. 2016/6557, 06.04.2016 ; Yar. 3 CD, E. 2017/20537, K. 2018/589, 22.01.2018 ; Yar. 18 CD, E. 2015/23538, K. 2016/9296, 02.05.2016

epilepsi hastası olması³¹, psikolojik tedavi görmesi³², zihinsel engelli olması³³, akıl hastalığının bulunması³⁴ hallerinde zorunlu vekil müessesesinin uygulanması gerektiğine hükmetmiştir.

Söz konusu düzenlemeler silahların eşitliği ilkesi gereği yerinde düzenlemelerdir. Bu hükümler CMK m. 150/2-3 fıkralarında yer alan düzenlemelerle paralellik arz etmektedir³⁵. Zira maddi gerçeğin ortaya çıkarılması sanık yönünden taşıdığı önemi aynı doğrultuda mağdur ve suçtan zarar gören için de taşımaktadır. Her ne kadar CMK m.188/1’de duruşmada hazır bulunacak kişiler arasında zorunlu vekil açıkça yer almasa da anılan hükümler gereğince (m.234/2, m.239/2) kanundaki şartlar oluştuğunda zorunlu vekil de duruşmada bulunması gereken kişiler arasında yer alacaktır. Bu sayede, katılan sıfatını haiz olsun ya da olmasın mağdur ve katılan sıfatını haiz suçtan zarar gören kişiler için adil yargılanma hakkı muhafaza edilmiş olacaktır.

II. DURUŞMA DÜZENİ

A. GENEL OLARAK

Mahkeme başkanı veya hâkim, duruşmanın idaresini ve düzenini sağlar, duruşmayı yönetir, sanık sorgusunu yapar ve delillerin ikame edilmesini sağlar. Bu husus CMK m. 192/1’de hüküm altına alınmıştır.

Duruşmanın idaresi denilince, ilk olarak düşünülen, duruşmanın başlaması ve bitirilmesi, duruşma sırasında okunacak belgelerin sırasının belirlenmesi, duruşmada yer alan taraflara ve ilgili süjelere söz verilmesi, disiplini sağlamak açısından gereken tedbirlerin alınması yönündeki işlemlerdir. Bunlarla beraber mahkeme başkanı veya hâkim, esasa ilişkin olarak da bir takım yetki ve sorumluluklara sahiptir.

Duruşma sırasında hâkimin verilen beyanları özenle dinlemesi, bunlara ilişkin olarak gözlem yapabilmesi gerekmektedir. Bunun sağlanması için duruşma salonunun dış etkenlerden uzak ve fiziki şartlarının elverişli olması elzemdir. Bununla birlikte hâkimin de tüm dikkatini duruşmada gerçekleştirilen faaliyetlere vermesi, duruşma sırasında yargılama haricinde herhangi bir şeyle ilgilenmemesi ve bu suretle muteber olması gerekecektir. Duruşma düzen ve yönetimi de tarafların yargılamadaki ilerlemeleri kolaylıkla anlayacakları şekilde gerçekleştirilirse, muhakemenin daha başarılı olacağı yadsınamaz bir gerçekliktir. Zira

³¹ Yar. 2 CD, E. 2008/1974, K. 2008/7716, 30.04.2008

³² Yar. 4 CD, E. 2009/10002, K. 2009/7538, 15.09.2009

³³ Yar. 3 CD, E. 2015/23176, K. 2016/7201, 22.03.2016

³⁴ Yar. 3 CD, E. 2015/23854, K. 2016/1502, 25.01.2016

³⁵ Mustafa Özen, Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri, (4. Baskı, Adalet Yayınevi, 2019) 254

muhakemenin başarılı olması maddi gerçeğe ulaşmak için yapılacak olan inceleme ve öğrenme yargılaması duruşma ile mümkün olacaktır³⁶.

Ceza muhakemesinde duruşmaya hâkim ilkelerden birisi de sözlülük ilkesidir. Bu ilke gereğince hâkimin duruşmada beyan ve delilleri, ispat derecesinin değerlendirilmesi ve kanaat oluşturması için dikkatli bir şekilde takip edip değerlendirmesi gerekir. Sözlülük ilkesinin doğrudan bir sonucu olan vasıtasızlık (doğrudan doğrualık, yüz yüzelik) ilkesi kapsamında ise mahkeme somut olaya ilişkin fiilin icrası açısından maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için doğrudan ve aracısız olarak bilgi sahibi olacak ve bu suretle kanaat getirecektir. Vasıtasızlık ilkesinin direkt olarak hâkimlere ilişkin olduğu söylenebilir. Bu sebeple hâkim, fiziksel olarak duruşmada olduğu gibi manevi olarak da kesintisiz bir şekilde duruşmaya iştirak etmelidir³⁷. Bu noktada dış etkenlerden uzak durarak, tüm dikkat ve enerjisini duruşmada yer alan iddia ve savunma makamları ile katılan, tanık ve duruşmadaki diğer kişilerin beyanlarına vermek durumundadır. Doktrinde duruşma sırasında rehavet bastığı zaman not alınması ve gerekirse kısa süreyle ara verilmesi tavsiye edilmektedir. Bununla birlikte ara verilmesi halinde hâkimin celse sırasında dosya harici herhangi bir şeyle ilgilenmesi, gazete, dergi okuması, bilgisayarla ilgilenmesi, duruşma günü hâkim ya da hâkimlerden birinin iştirak rahatsızlığı yaşıyor olması gibi durumlar kişilerin adliyeye olan güvenini sarsar ve adil yargılanmaya da zarar verir. Hâkim beyanları dikkatli, saygın, itidalli, sükûnetli, özenli, sade ve tarafsız olmalıdır³⁸. Sonuçta vasıtasızlık ilkesi gereğince duruşmada son kararı verecek olan mahkeme hâkimleridir³⁹. Bununla birlikte bu hususlar ilgililer bakımından ise meramını anlatabilme hakkı açısından önem taşımaktadır. Buna göre herkes mahkeme önünde dinlenilme hakkına sahiptir.⁴⁰ Bu sayede sanık, tanık, mağdur, suçtan zarar gören ve diğer ilgililer somut olay hakkındaki bilgilerini mahkeme önünde açıklayabilecek ve mahkemenin bu kişileri özenli ve dikkatli dinlemesi maddi gerçeğe ulaşılması açısından yerinde olacaktır⁴¹. Keza bu hak kapsamında sanık kendisine isnat edilen suç hakkında düşüncesini açıklayabilecek, savunmasını yapacak ve bu suretle muhakemeye de yön verecektir. Bu ilke sanığın savunmasını etkin bir şekilde yapılmasına olanak tanıdığından savunma hakkı ile iç içedir. Bu sebeple meramını anlatabilme

³⁶ Görkemli (n 14) 196

³⁷ Özbek, Doğan, Bacaksız (n 7) 76; Ünver ve Hakeri (n 8) 129

³⁸ Farbreguettes, MP, Adalet Mantiğı ve Hüküm Verme Sanatı (1945) (Aktaran : Hakeri H, Ünver Y, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt:3, (15. Baskı, Adalet Yayınevi, 2019) 1145; Karakehya (n 26) , 222

³⁹ Özbek, Doğan, Bacaksız (n 7) 560

⁴⁰ ibid 54

⁴¹ Ünver ve Hakeri (n 8) 43

ve dolayısıyla savunma hakkının gerçekleştirilebilmesi mahkeme başkanı ve hâkimlerin sanığın beyanlarını dikkatlice dinlemesine bağlıdır.⁴²

Duruşmada yer alan ilgililerden biri düzen ve disipline ilişkin olarak duruşmanın yönetimi hususunda mahkeme başkanı tarafından hükmedilen bir tedbirin hukuka aykırı olduğunu ileri sürerse mahkeme, bu hususta bir karar verir. (CMK m.192/2)

CMK m. 203'ü amacı ise duruşmanın düzen ve disiplinin sağlanması, bu suretle duruşmanın düzen ve disiplinin bozulmasına neden olabilecek olayların önüne geçilmesidir⁴³.

CMK m. 203/1 gereğince, duruşma düzeni mahkeme başkanı veya hâkim tarafından sağlanır. Duruşma düzenini bozucu davranışlar olarak, söz verilmeden konuşmak, sanık veya müdafinin, mağdur veya şikâyetçi ile vekilinin, tanığın, bilirkişinin, Cumhuriyet savcısının sözünü kesmek, müdahale etmek, bu kişilere fiili müdahalede bulunmak, olumsuz davranışlar konusunda yapılan uyarıları dinlememek örnek gösterilebilir⁴⁴. Yargıtay, sanığın, oğlu tanık olarak dinlenirken kendisine yapılan ikazlara rağmen, "*çocuğa ne biçim soru soruyorsun, onu ben mi bildirdim, ne istiyorsan onu yaz*" şeklinde beyanda bulunması sebebiyle salondan çıkarıldığı, yeniden içeri alındığında ise "*baba olarak hakkım yok mu, çocuğum neden yargılanıyor, ne biliyorsan onu yaz*" şeklindeki beyanlar da bulunması suretiyle duruşma düzenini bozduğuna hükmetmiştir⁴⁵. Yine Yargıtay, birden fazla sanıklı bir yargılamada bir sanığın "*neden diğer sanık tutuklanmıyor? Mahkeme haksızlık yapıyor, nerede ise madalya takacak, buna itiraz ediyorum*" ve "*bu tavır taraflıdır, madalya takıyorsunuz*" şeklindeki sözlerinin, duruşma düzenini bozucu nitelikte olduğunu belirtmiştir⁴⁶.

CMK m. 192'de mahkeme başkanı ve hâkime tanınan yetkiler dahilinde mahkeme başkanı veya hâkim duruşma düzenini bozan şahsın duruşma salonundan çıkarılmasına karar verebilecektir. (CMK m.203/2).

Bu noktada duruşma düzenini bozan kişinin müdafî olması halinde salondan çıkartılmasına karar verilip verilemeyeceğine ilişkin olarak doktrinde farklı görüşler mevcuttur. Doktrinde bazı yazarlar kanundaki düzenleme açık olmadığı için, madde müdafinin de salondan çıkarılabileceği şeklinde anlaşılmalı müsaait olsa da, Avukatlık Kanunu da sadece avukatın duruşmanın düzenine ilişkin hükümlere göre disiplin yönünden tutuklanamayacağını, disiplin hapsi veya para cezası verilmeyeceğini (Avukatlık Kanunu m. 58/2) ve disiplin hapsine konulamayacağını (CMK m.203/3) hükme bağlandığından dolayı olarak müdafinin salondan çıkartılmasına karar verilemeyeceği görüşündedir⁴⁷. Bir başka görüşe göre ise CMK'da, 6100 s. Hukuk Muhakemeleri Kanunu 151.madde de avukatların duruşma salonundan

⁴² Karakehya (n 26) 200

⁴³ Bkz. CMK m. 203 gerekçesi (<http://www.turkhukuksitesi.com/serh.php?did=1682> Erişim Tarihi: 26.11.2021)

⁴⁴ Yar. 4 CD, E. 2008/15464, K. 2008/18029, 08.10.2008

⁴⁵ Yar. 4 CD, E. 2006/6474, K. 2007/10085, 28.11.2007

⁴⁶ Yar. 4 CD, E. 2008/21237, K. 2010/12674, 29.6.2010

⁴⁷ Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoglu, Ceza Muhakemesi Hukuku, (7.Baskı, Seçkinlik Yayıncılık, 2019) 716-717

çıkarılmayacağını yönündeki gibi açık bir hüküm bulunmadığından duruşma disiplini bozan müdafî de olsa salondan çıkartılmasına karar verilebilir⁴⁸. Ancak direnç göstermeleri halinde müdafilere disiplin hapsi uygulanamaz. CENTEL/ZAFER'e göre bu bağlamda bir karşılaştırmaya giderek nasıl ki Cumhuriyet savcısı duruşma salonundan çıkarılmıyorsa, müdafî de çıkartılmamalıdır⁴⁹, zorunlu müdafî duruşma salonundan çıkartılırsa, duruşmanın da ertelenmesi gerekir; zira onun yokluğunda duruşma yapılması hukuka kesin aykırılık teşkil eder⁵⁰. Kanaatimizce mahkemenin zorlayıcı araçlarının kullanımının müdafîye karşı sınırlandırılmış olması, müdafinin bağımsız bir adli organ olmasının sonucudur. Bu bağlamda müdafinin duruşmadan çıkartılabilmesi, onun bağımsızlığıyla bağdaşmamaktadır.

Duruşma düzenini bozan kişi dışarı çıkarılması anında yargılama makamına karşı direnir ve bu suretle kaosa sebep olursa yakalanacak ve mahkeme tarafından verilen kararlar derhâl dört güne kadar disiplin hapsi yaptırımını uygulanacaktır. Bu hususta avukatlar hariç tutulmuştur. Çocuklar içinse kanun uyarınca disiplin hapsi uygulanamaz. (CMK m.203/3) Buradaki disiplin hapsi CMK m.2'de düzenlenmiş olan "*Kısmi bir düzeni korumak amacıyla yaptırım altına alınmış olan fiil dolayısıyla verilen hapsi*" ifade eder.

Anılan fıkra uyarınca avukatlar istisna tutulmuştur. Buna göre avukatlar tutuklanamayacağı gibi, haklarında disiplin hapsi de uygulanamayacaktır. Bu noktada avukatlar hakkında disiplin hapsi uygulanamayacağına ilişkin olarak bir görüşe göre, avukata disiplin cezası uygulanmaması için, avukatın o duruşmada görev yapması gerekir⁵¹. Başka bir görüşe göre ise, bu madde sadece müdafî ya da vekili değil o an duruşma salonunda bulunan tüm avukatları kapsamaktadır⁵².

Keza aynı hüküm gereğince de duruşma düzenini bozan kişinin çocuk olması halinde çocuklar için disiplin hapsi uygulanmayacaktır.

Bu disiplin yaptırımının uygulanmadan önce hatırlatılması uygun olacaktır. Yine kanun bu kişileri kimlerin kapsadığını saymadığından duruşmada dinleyici olarak duruşma salonunda bulunması uygun görülmeyenleri de mahkeme başkanı veya hâkim dışarı çıkarabilecektir⁵³. Disiplin hapsi konusunda CMK m.2/1-1'de düzenlenen hükümler geçerlidir⁵⁴.

⁴⁸ Ünver ve Hakeri (n 11) 1446

⁴⁹ Nur Centel ve Hamide Zafer, Ceza Muhakemesi Hukuku, (14. Baskı, Beta Yayıncılık, 2017) 196

⁵⁰ Centel ve Zafer (n 49) 196,738

⁵¹ Erdal Noyan, Ceza Davası, (2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2007) 812

⁵² Veli Özer Özbek, Ceza Muhakemesi Hukuku, (Seçkin Yayıncılık, 2006) 599

⁵³ Yenisey ve Nuhoglu (n 47) 716

⁵⁴ Ünver ve Hakeri (n 11) 1446

B. DURUŞMA DÜZENİNİ BOZAN SANIK HAKKINDA YAPILABİLECEK İŞLEMLER VE HÂKİMİN BU KONUDA YETKİLERİ

Ceza yargılamasında kovuşturma safhası kural olarak sanıksız yürümez. Bu kuralın istisnaları ise Ceza Muhakemesi Kanunu'nun çeşitli yerlerinde hüküm altına alınmıştır. Bu istisnalardan bir tanesi de CMK m.204'tür.

CMK m. 204 duruşmada düzen ve disiplini bozan sanığın yokluğunda oturumlara devam edilmesi halini düzenlemektedir⁵⁵. Sanık şayet tutum ve eylemleriyle duruşmanın düzen ve idaresini tehlikeye sokarsa duruşma salonundan çıkartılacaktır. Mahkeme tarafından duruşma düzenini bozan sanığın duruşmada bulunması savunma hakkı açısından zorunlu görülmediği takdirde oturum sanığın yokluğunda devam eder. Bu durumda sanığın müdafî yoksa mahkeme barodan müdafî görevlendirilmesini ister. Sanığın oturuma yeniden alınmasına karar verilmesi halinde ise kendisine yokluğunda gerçekleştirilen işlemler açıklanır.

Maddenin amacı duruşmaların sağlıklı bir biçimde yürütülmesidir. Mahkeme, CMK m.191'e göre sorgusu yapıp isnat edilen suç hakkında savunma hakkını kullanan sanığın davranışları sebebiyle hazır bulunmasının duruşmanın düzen ve disiplininin tehlikeye gireceğini tespit ettiğinde, sanığın duruşma salonundan çıkarılmasına karar verir. Bu kararı vermeye, madde metninde açıkça yazılmamakla birlikte, yalnızca mahkeme yetkilidir. Bu yetki hususu bağlamında, CMK m.204 ile duruşmanın düzenine ilişkin olarak CMK m.203/1'i beraber değerlendirmek ve bu kararın sadece yargılama makamı tarafından verilebileceğini kabulü gerekmektedir⁵⁶. Mahkemenin çıkarma kararını vermesini gerektirecek bir tehlikenin var olup olmadığı konusunda takdir yetkisi vardır. Ancak böyle bir tehlikenin var olmasının anlaşılması halinde sanığın mahkeme tarafından duruşmadan çıkarılması mecburidir. Yani bu konuda mahkemenin takdir yetkisi yoktur⁵⁷.

Tehlikenin var olup olmadığının tespitine ilişkin mahkemeye tanınan takdir yetkisi oldukça geniş bir takdir yetkisidir. Ancak bu noktada duruşmanın düzen ve disiplininin tehlikeye girebileceğini gösterir somut olgulara ihtiyaç vardır, soyut faraziyelerle bu yönde bir çıkarım yapmak doğru olmayacaktır⁵⁸. CMK m.204'ün madde metninde yer alan *“mahkemenin, sanığın duruşmada hazır bulunması savunması bakımından zorunlu görmemesi halinde, oturumu sanık hazır bulunmadan sürdürüp bitireceği”* hususu, gerçek bir tehlikenin mevcudiyetini gösterir somut olgular meydana gelmedikçe, sanığın mahkeme tarafından

⁵⁵ Karakehya (n 26) 219

⁵⁶ Ünver ve Hakeri (n 11) 1446 -1447

⁵⁷ Artuç ve Elmas (n 18) 197

⁵⁸ Ünver ve Hakeri (n 11) 1447

duruşmadan çıkarılmaması gerektiğinin ehemmiyetini göstermektedir. Zira sanık salondan çıkarıldıktan sonra duruşma sanığın yokluğunda sürdürülüp bitirilecektir ki böyle bir durum da sanığın savunma hakkını zedeler⁵⁹. Ancak bu yetkinin mahkeme objektif bir şekilde kullanılması halinde, disiplin bozucu hareketlerde bulunan sanığın dışarı çıkarılması silahların eşitliği ilkesine de hukuki dinlenilme hakkına da aykırılık teşkil etmeyecektir⁶⁰.

Sanık mahkeme tarafından duruşma salonundan çıkartılırsa ve müdafî yoksa mahkeme barodan bir müdafî görevlendirilmesini isteyecektir. Sanık kendi hareketleri ile duruşma düzenini bozduğu için salondan çıkartılmış olup, artık savunmasının müdafî vasıtası ile yapılması halinde silahların eşitliği ilkesine aykırı davranıldığından da bahsedilemeyecektir⁶¹. Zira silahların eşitliği sanığın sahip olduğu haklar ve savcının yetkileri arasında bir dengenin sağlanmasını ifade eder. Bu noktada asıl olan bu dengenin savunma hakkı aleyhine bozulmaması, savunma hakkının kısıtlanmamasıdır⁶². Bu sebeple sanığa müdafî atanmadan yokluğunda hüküm kurulmak suretiyle sanığın savunma hakkının kısıtlanması hukuka aykırı olacaktır⁶³. Ancak TANER'e göre CMK m.204 uyarınca müdafî olmayan sanığa ani bir şekilde atanan müdafinin savunmaya ne kadar katkı sağlayabileceği de düşünülmeli ve bu sebeple madde gereğince mahkeme başkanı veya hâkime tanınan bu yetki ölçüsüz olarak kullanılmamalıdır.⁶⁴

Duruşmadan çıkarılan sanığın, yeniden duruşmaya alınmasına karar verilmesi halinde, yokluğunda yapılan işlemler sanığa anlatılır. Bu hükmün gayesi, sanığın bundan sonra yapacağı savunmalar ve kullanacağı hak ve yetkiler için, dosyanın durumu ve muhakeme aşamasında elde edilen veriler hakkında bilgi vermektir. Kanaatimizce asıl amaç maddi gerçeğin ortaya çıkarılması olduğundan bu aşamada her ayrıntı sanığa bildirilmelidir. Zira mahkemenin önemsiz gördüğü bir husus sanığın beyanlarıyla muhakeme açısından çok daha önemli bir hal alabilecektir⁶⁵. Yine bu hüküm ile birlikte silahların eşitliği ilkesinin gerekleri yerine getirilmeye çalışılmıştır⁶⁶.

⁵⁹ Ünver ve Hakeri (n 11) 1447

⁶⁰ Bilgehan Yeşilova, 'Yargılama Diyalektiği ve Silahların Eşitliği', Türkiye Barolar Birliği Dergisi, (2009) (86) 67

⁶¹ Ender Anaklı, 'Silahların Eşitliği İlkesi' (YL Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Ana Bilim Dalı Kamu Hukuku Bilim Dalı, 2006) 67

⁶² Özbek, Doğan, Bacaksız (n 7) 52

⁶³ Yar. 13 CD, E. 2014/38329, K. 2015/1281, 15.10.2018 ; Yar. 4 CD, E. 2012/36256, K. 2014/4199, 11.02.2014 ; Yar. 1 CD, E. 2015/1316, K. 2015/4112, 24.06.2015

⁶⁴ Fahri Gökçen Taner, Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği (Seçkin Yayıncılık, 2019) 324

⁶⁵ Anaklı (n 61) 67

⁶⁶ Taner (n 64) 321

HAKERİ/ÜNVER'e göre CMK m.204'ün duruşma salonu dışına çıkarma yetkisini yalnızca “*sanık*” yönünden düzenlemesi hatalıdır. Duruşmanın düzeni sanık haricindeki diğer kişiler tarafından da bozulabilecektir. Yazarlara göre burada kıyas yapılamaz. Çünkü hak kısıtlamasına yol açan bu yetki kullanıldığında koruma tedbiri niteliğine bürünür. Her ne kadar CMK m.203 /2, duruşma düzenini bozan herkese yönelik genel bir hüküm içermekte ise de, bu maddenin içeriği ile m.204'ün içeriği ve koşulları farklıdır. Buna binaen m.204'deki “*sanık*” ifadesi yerine 1412 s. mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu (CMUK) m.379'daki gibi “*bir kimse*” ifadesinin konulması gerekmektedir⁶⁷.

Duruşma düzeni kapsamında sanıkla ilgili olarak değinilmesi gereken bir diğer husus ise duruşmada sanığa kelepçe takılıp takılamayacağıdır. CMK m. 191/1 uyarınca sanık duruşmaya kelepçesiz olarak alınır. Bu hükümlerle amaçlanan sanığın baskı veya sınırlama altında kalmaksızın savunma hakkını etkin bir şekilde kullanabilmesidir⁶⁸. Kanaatimizce duruşma esnasında veya ifade alınırken düzen bozucu ve tehlikeli davranışlarda bulunan sanığın zaptının sağlanabilmesi için de bu kişilere kelepçe takılamayacaktır. Zira kanun koyucu bu konuda bir istisna öngörmemiştir. YURTCAN, bu düzenlemeye ilişkin olarak mülga CMUK m.116'nın son fıkrasında yer alan tutuklu sanığın duruşmaya kelepçesiz olarak çıkarılacağı hükmü yeni yasaya aktarılırken bu sonucun tutuklu sanık olduğu için unutulmuştur. Yazara göre, maddenin bu haldeki yazımı yanlış anlaşılmalara çağrıştıracak, mahkemeye gelen sanıklar önce bağlanacak, sonra duruşma bağlarken bağları çözüleceği anlaşılacaktır⁶⁹.

C. DURUŞMADA SUÇ İŞLENMESİ

Duruşma sırasında bir kimsenin suç işlemesi halinde, mahkeme tarafından olay tespit edilecek ve bu konuda tutanak düzenleyerek yetkili makama gönderecektir. Bununla birlikte mahkeme tarafından duruşma sırasında suç işleyen fail hakkında tutuklama tedbirine de karar verilebilir. (CMK m.205)

Duruşmada suç işlenirse, mahkeme bu durumu duruşma zaptına geçerek olayı tespit eder ve bir tutanak düzenler. Daha sonra bu tutanak yetkili makama yani Cumhuriyet savcılığına gönderilir. Duruşmada işlenen suçun şikâyete bağlı suçlardan olup olmamasının önemi yoktur. Suç şikâyete bağlı olsa dahi tutanak düzenlenir ve Cumhuriyet savcılığına gönderilir⁷⁰. Duruşmada suç işlenmesi halinde soruşturma makamını harekete geçirecek ilk işlemleri

⁶⁷ Ünver ve Hakeri (n 11) 1448

⁶⁸ Burak Taş, ‘Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin Kabulü, Tensip ve İlk Duruşma’, İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (2020) (2) 287-314, 301

⁶⁹ Yurtcan (n 21) 670

⁷⁰ Artuç ve Elmas (n 18) 197

mahkemenin yapması CMK m.205’de hükme bağlanmış olmasına karşın uygulamada çoğunlukla işlenen suçun soruşturulmasının şikâyete tabi olup olmadığı ayrımı yapılmadan, kanunda öngörülenler yerine, mağdurun şikâyet ve ihbar hakkını kullanması istenmekte ve bu durum kanuna aykırılık teşkil etmektedir⁷¹. Belirtmek gerekir ki iddia olunan suçun şikâyete bağlı olması halinde ne yapılacağı hususunun madde metninde ayrı olarak düzenlenmemiş olması eksiklik teşkil etmektedir. Zira soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı bir suç işlendiği takdirde, şikâyetin olmadığı durumlarda soruşturma başlatılamayacağına göre bu olasılık m.205 hükmü dışında bırakılmalıydı⁷².

Mahkemece tutulan tutanakta, sadece suçu işleyen kişinin kimlik bilgilerinin ve işlediği suçun belirtilmesi yeterli değildir. Bu suçla ilgili tüm delillerinde tespiti, örneğin suçun işlendiği esnada duruşmada bulunan ve olaya tanık olan kişilerin isimlerinin de bildirilmesi gerekir. Uygulamada genellikle, suçun işlendiği oturuma ilişkin tutulan tutanakların bir örneği, suç duyurusu ekinde Cumhuriyet savcılığına gönderilmektedir⁷³.

Madde hükmü uyarınca, mahkeme gerekirse tutuklamaya da karar verebilir. Tutuklama prosedürünün nasıl olacağı konusunda belirsizlikler mevcuttur. Bazı yazarlara göre⁷⁴ CMK m.100’deki tutuklama nedenlerini göz önünde bulundurması gerekirken, bizim de katıldığımız diğer bir görüşe göre⁷⁵ buradaki tutuklama, kısa süreli tehlikeyi önlemeye yönelik bir tutuklamadır ve bu sebeple CMK m.100 vd. maddelerindeki kurala göre değil, bu kişinin ilgili ihbar evrakı ile birlikte Cumhuriyet savcılığına gönderilmesine kadar işlevi olan ve ondan sonra ortadan kaldırılması gereken bir tutuklama kararı olarak düşünülmesi gerekir.

Duruşma sırasında avukatların suç işlemesi halinde, bu suçun görevi sırasında meydana geldiği gözetilerek haklarında 1136 s. Avukatlık Kanunu m.58⁷⁶ vd. hükümlerinde yer alan özel usule göre işlem yapılacaktır.

⁷¹ Ünver ve Hakeri (n 11) 1449

⁷² ibid 1450

⁷³ Artuç ve Elmas (n 18) 197

⁷⁴ Osman Yaşar, Ceza Muhakemesi Kanunu, 2.Cilt, (5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2011) 2444

⁷⁵ Ünver ve Hakeri (n 11) 1449

⁷⁶ Avukatlık Kanunu, Kanun Numarası: 1136, Kabul Tarihi: 19.3.1969, RG. 7.4.1969, S. 13168 Madde 58 – (Değişik : 23/1/2008-5728/331 md.) “Avukatların avukatlık veya Türkiye Barolar Birliği ya da baroların organlarındaki görevlerinden doğan veya görev sırasında işledikleri suçlardan dolayı haklarında soruşturma, Adalet Bakanlığının vereceği izin üzerine, suçun işlendiği yer Cumhuriyet savcısı tarafından yapılır. Avukat yazıhaneleri ve konutları ancak mahkeme kararı ile ve kararda belirtilen olayla ilgili olarak Cumhuriyet savcısı denetiminde ve kayıtlı olunan baro temsilcisinin katılımı ile aranabilir. Ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren bir suçtan dolayı suçüstü hali dışında avukatın üzeri aranmaz. (1) Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile Ceza Muhakemesi Kanununun duruşmanın inzibatına ilişkin hükümleri saklıdır. Şu kadar ki, bu hükümlere göre avukatlar tutuklanamayacağı gibi, haklarında disiplin hapsi veya para cezası da verilemez.” Madde 59 – “58 inci maddeye göre yapılan soruşturmaya ait dosya Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğüne tevdi olunur. İnceleme sonunda kovuşturma yapılması gerekli görüldüğü takdirde dosya, suçun işlendiği yer ağır ceza mahkemesine en yakın bulunan ağır ceza mahkemesi Cumhuriyet Savcılığına gönderilir. Cumhuriyet Savcısı beş gün içinde, iddianamesini düzenleyerek dosyayı son soruşturmanın açılmasına veya açılmasına yer olmadığına

D. DOĞRUDAN SORU SORMA ESNASINDA DURUŞMA DÜZENİNİN SAĞLANMASI

CMK'nın 201. maddesi uyarınca doğrudan soru yöneltme hakkı Cumhuriyet savcısı, müdafî veya vekil sıfatıyla duruşmaya katılan avukata tanınmıştır. Bu kişiler sanığa, katılana, tanıklara, bilirkişilere ve duruşmaya çağrılmış diğer kişilere doğrudan soru sorabilirler. Ancak doğrudan soru sorma hakkı duruşma disiplinine uygun olarak kullanılacaktır. Belirtilen kişilerle birlikte sanık ve katılan da mahkeme başkanı veya hâkim aracılığıyla soru yöneltebilecektir. Yöneltilen soruya itiraz halinde, sorunun sorulması gerekliliği mahkeme başkanı veya hâkim tarafından değerlendirilecektir. Keza heyet halinde görev yapan mahkemelerde, heyette yer alan hâkimler de sanığa, katılana, tanıklara, bilirkişilere ve duruşmaya çağrılmış diğer kişilere soru sorabileceği de aynı madde hükmünün son cümlesinde hüküm altına alınmıştır.

Doğrudan soru sorma hakkı adil yargılanma ilkesinin gerçekleştirilebilmesi için belki de kanunun getirdiği en önemli düzenlemedir.⁷⁷ Bu hakkın karışıklığa yol açmadan kullanılması maddi gerçeğin ortaya çıkması bakımından önem arz etmektedir. Bu bağlamda ceza yargılamasında duruşmanın düzen ve disiplini, duruşmanın yönetilmesi hususları soru sormanın usulüne uygun gerçekleştirilmesi için önem arz etmektedir. Doğrudan soru sorma bakımından kanun koyucunun getirdiği tek sınırlama, duruşma düzenini bozmaktır.

Soru sorma sürecinin yönetimi genel olarak CMK m. 192 uyarınca “duruşmayı idare etme” yetkisinin doğal bir uzantısı olarak mahkeme başkanı veya hâkimdedir. Bundan dolayı soru sormanın ne zaman gerçekleşeceği ve bu kuruma ne kadar süre ayrılacağı mahkeme başkanı veya hâkimin takdirindedir. Doğrudan soru sorma hakkının nasıl kullanılacağına ilişkin bir yönerge henüz mevzuatımızda bulunmamaktadır. Ancak bu noktada CMK m.216 hükmünden yararlanılarak önce söz sırayla katılana ve vekiline, Cumhuriyet savcısına, sanığa

karar verilmek üzere ağır ceza mahkemesine verir. İddianamenin bir örneği, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun hükümleri uyarınca, hakkında kovuşturma yapılan avukata tebliğ olunur. Bu tebliğ üzerine avukat, kanunda yazılı süre içinde bazı delillerin toplanmasını ister veya kabule değer bir istemde bulunursa nazara alınır, gerekirse soruşturma başkan tarafından derinleştirilir. Haklarında son soruşturmanın açılmasına karar verilen avukatların duruşmaları, suçun işlendiği yer ağır ceza mahkemesinde yapılır. (Ek cümle : 2/5/2001 - 4667/38 md.) Durum avukatın kayıtlı olduğu baroya bildirilir. (Ek fıkra:11/7/2020-7249/10 md.) Avukatların, avukatlık veya Türkiye Barolar Birliği ya da baroların organlarındaki görevlerinden doğan veya görev sırasında işledikleri suçlar nedeniyle verilen bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin kararları hakkında 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 286 ncı maddesinin ikinci fıkrası uygulanmaz.” Madde 60 – “59 uncu maddede yazılı mahkemelerin tutuklama veya salıverilmeye yahut son soruşturmanın açılmasına yer olmadığına dair kararlarına karşı Cumhuriyet Savcısı veya sanık tarafından genel hükümler uyarınca itiraz olunabilir. Bu itiraz, suçun işlendiği yer ağır ceza mahkemesi hariç olmak üzere, itiraz edilen kararı veren mahkemeye en yakın ağır ceza mahkemesinde incelenir.” Madde 61 – “(Değişik : 23/1/2008-5728/332 md.) Ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren bir suçtan dolayı suçüstü halinde soruşturma, bizzat Cumhuriyet savcısı tarafından genel hükümlere göre yapılır.”

⁷⁷ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar Kırt, Alan Akcan, Özaydın, Erden Tütüncü, Altınok Villemın ve Tok (n 1) 634

ve müdafine veya kanuni temsilcisine verilebilir. Cumhuriyet savcısı, katılan veya vekili, sanığın, müdafinin veya kanuni temsilcisinin açıklamalarına; sanık ve müdafî ya da kanuni temsilcisi de Cumhuriyet savcısının ve katılanın veya vekilinin açıklamalarına cevap verebilir⁷⁸. Bununla birlikte belirttiğimiz üzere sorulmuş olan soruya itiraz edilmesi halinde CMK m. 201’de sorulan soru hakkında yargılamanın gidişatı açısından sorunun gerekliliğine mahkeme başkanı karar vereceği hüküm altına alınmıştır. Doktrinde bazı yazarlara göre ise duruşmanın idaresi ve disiplini mahkeme başkanı ve hâkime ait olduğundan, doğrudan soru yöneltme konusunda başkan veya hâkimin bir karar vermesi gereklidir. Buradaki doğrudan oluş yargılama makamına rağmen değil, yargılama makamı üzerinden olmaksızın araya hâkim girmeksizin soru sorabilmeyi ifade etmektedir⁷⁹.

Bu bağlamda CMK m.201, ceza yargılamasında duruşma düzen ve disiplinine ilişkin olarak düzenleme altına alınan hususlar çerçevesinde değerlendirilmelidir. Nitekim soru sorma hakkının kullanılması da mevzuatta yer verilen duruşma düzen ve disiplinine dair kurallar bağlamında gerçekleştirilecektir ve bu yetki mahkeme başkanı veya hâkimin idaresi altında kullanılacaktır⁸⁰. Buna göre soru sormanın hangi aşamada ve hangi şekilde kullanılacağına karar verecek olan hâkim veya mahkeme başkanıdır. Belirtmek gerekir ki mahkeme başkanı ya da hâkim soru sorma hakkının kullanılıp kullanılmayacağı hususunda değil, nasıl kullanılacağı noktasında duruşma düzeni bağlamında yetkilidir. Soru sorma hakkı adil yargılanma hakkıyla doğrudan bağlantılı olduğundan bu hak, hukuk düzeninde var olma gayesine uygun olarak kullanılmalıdır.⁸¹ Bu noktada duruşma sırasında soru sorma hakkına ayrılacak olan sürenin uzun olması halinde gün içindeki duruşma sayılarının fazla olması ve mahkemelerin yoğunluğu dikkate alındığında, söz konusu durumun duruşma düzenini bozup bozmayacağı hususu gündeme gelmektedir. Belirtmek gerekir ki mahkeme başkanı veya hâkimin doğrudan soru yöneltme hakkının kullanılabilmesi için ilgili makamlara makul süre tanınmalıdır. Bu noktada makul sürenin ne kadar olacağı görülen davaların niteliğine ve dinlenen kişinin olgularla ilişkisi ve bilgi birikimine göre değişecektir⁸². Ancak kanaatimizce muhakemenin asıl amacı maddi gerçeğe ulaşmak olduğundan bu amaca hizmet etmeyen somut olayla ilgisiz, tamamen şahsi fikir beyanı şeklinde soruların sorulmasından, muhatabın soruyu etkisiz kılacak şekilde ilgisiz

⁷⁸ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar Kırt, Alan Akcan, Özyayın, Erden Tütüncü, Altınok Vıllemın ve Tok (n 1) 634

⁷⁹ Şahin ve Göktürk (n 5) 145

⁸⁰ Naim Karakaya, Avukatlar İçin El Kitabı IV – Ceza Muhakemesi Hukukunda Avukatın Soru Sorma Yetkisi, Türk Ceza Adalet Sisteminin Etkinliğinin Geliştirilmesi Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi Ortak Projesi 60 (<https://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/elkitabı4.pdf> Erişim Tarihi 15.08.2021)

⁸¹ Karakaya (n 80) 60

⁸² Burcu Dönmez, Ceza Muhakemesi Hukukunda Çapraz Sorgu(Doğrudan Soru Yöneltme), (2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2019) 150, 384-385

meselelerin anlatılmasından⁸³, yine gereksiz soru ve tekrarlardan kaçınılması gerekmektedir. Bu husus belirtildiği gibi öncelikle duruşma düzeni kapsamında mahkeme başkanı veya hâkim tarafından dikkate alınmalı, sonrasında ise duruşmada yer alan tüm muhakeme sūjeleri soru sorma haklarını buna göre kullanmalıdır. Aksi bir durum duruşma düzeninin bozulmasına sebep olabileceği gibi maddi gerçeğe ulaşma sürecini de uzatmış olacaktır.

CMK m.201’de doğrudan soru sorma imkânının Cumhuriyet savcısı, müdafii ve vekile tanınmış olup, sanığın ve katılanın doğrudan soru sorma hakkı bulunmamaktadır. Sanık veya katılan avukat aracılığı olmaksızın soru sormak istediklerinde bu işlemi mahkeme başkanı veya hâkim vasıtasıyla gerçekleştirecektir. Bu durum soru sorma hakkının profesyonel hukukçulara tanındığını göstermektedir. Bu noktada amaç ise yine duruşma disiplininin sağlanmasıdır⁸⁴.

Duruşma esnasında avukata doğrudan soru sorma hakkının kullanılmasına başlanması ve bu suretle avukatın doğrudan soruyu yöneltmesi halinde, sorunun kapsamına ve şekline müdahalede bulunulamayacaktır. Mahkeme başkanı veya hâkim bu noktada ancak davada yer alan tarafların haklarının muhafazası ve genel anlamda duruşma düzen ve disiplini açısından müdahale edebilecektir⁸⁵. Bu yönden yasak sorgu usulleri kapsamına girebilecek bir sorunun yöneltmesinin, mesela sanığa haksız bir menfaat önererek cevaplandırılmak üzere soru sorulmasının, karşı tarafı küçültücü, yönlendirici soruların sorulmasının engellenmesi mümkün ve gerekli olarak görülmektedir⁸⁶. Bazı yazarlara göre ise kanuni düzenleme karşısında bu mümkün değildir⁸⁷. Duruşma esnasında yer alan tarafların birbirlerine yönelik hakaret içeren veya özel hayatın gizliliğini iddia ve savunma hakkı ile bağdaştırılmayacak biçimde ihlal eden sorulara da hâkim tarafından müdahale edilebilecektir. Bazı yazarlara göre böyle bir durumda soru sormanın engellenmesi ancak sorulan sorunun karara etkili olmaması halinde gerçekleştirilebilir⁸⁸. Yine hâkimin, tarafların soru sorma hakkının amacına aykırı düşecek bir şekilde duruşma esnasında diyaloga girmeleri durumunda da buna müdahale etmesi, soru sormayı durdurması ve tarafları uyarması da duruşmanın düzen ve disiplinin sağlanması yetkisi içindedir⁸⁹. Bununla birlikte gerçekleştirilen bu müdahaleler soru sorma hakkının kullanılmasını orantısız olarak sınırlandırmamalıdır. Hâkimin keyfi olarak doğrudan soru sorma hakkını kullandırmaması, savunma hakkının sınırlandırılmasına yol açacağı için, hukuka kesin aykırılık (CMK m.289/1-h) hali olarak değerlendirilecektir.

⁸³ Karakaya (n 80) 53

⁸⁴ Dönmez (n 82) 150 384

⁸⁵ Karakaya (n 80) 60

⁸⁶ Yaşar (n 73) 2424

⁸⁷ Ünver ve Hakeri (n 11) 1507

⁸⁸ Şahin ve Göktürk (n 5) 145-146

⁸⁹ Karakaya (n 80) 61

E. TANIĞIN DİNLENMESİ SIRASINDA DURUŞMA DÜZENİNİN SAĞLANMASI

CMK m.52/1 uyarınca tanıklar birbirinden ayrı olarak dinlenir. Bu hükümlerle tanıkların verecekleri ifade hususunda birbirlerinden etkilenmeleri engellenmeye çalışılmıştır. Yine CMK m.59 gereğince tanıklık sırasında tanığın sözü kesilmez. Ancak yargılamaya konu somut olayla ilişkisi olmayan, gereksiz beyanlarda bulunulması halinde müdahale edilebilir⁹⁰. Mezkûr maddenin 2. fıkrası çerçevesinde ise tanığa, tanıklık edilen konuları aydınlatmak ve bilgilerinin dayandığı olguları gereğince değerlendirebilmek amacıyla soru yöneltilebilir. Duruşmada dinlenen tanığa öncelikle duruşmanın düzen ve disiplininde yetkili kılınan mahkeme başkanı ve hâkim soru sorabilir. Yine Cumhuriyet savcısı, müdafî ve vekil de duruşma disiplinine uygun olarak tanığa doğrudan, sanık ve katılan ise mahkeme başkanı veya hâkim vasıtasıyla soru sorabilirler. (CMK m.201) Duruşma düzeni kapsamında tanıkların dinlendikten sonra duruşma salonundan ayrılabilmesi için mahkeme başkanı veya hâkimin izni gerekmektedir.(CMK m.208)

Duruşma düzeninin bozulması durumunda CMK m. 203 vd. maddelerinde hüküm altına alınmış olan yapılacak işlemler tanıklar için de geçerlidir. Ancak Yargıtay soruşturma evresinde bilgisine başvurulmuş somut olayın tek tanığı olan sanığın kardeşinin yalnızca duruşma düzenini bozması sebebiyle, yönteminde dinlenilmeden hüküm kurulmasını CMK m.210/1’de yer alan somut olayın delilinin tek bir tanığın açıklamalarından ibaret ise mutlaka dinleneceğine yönelik hükme aykırı bulmuştur⁹¹.

CMK m.44 çerçevesinde ise usulüne uygun olarak çağırılmasına karşın mazeretsiz olarak duruşmaya gelmeyen tanıklar hakkında zorla getirilme kararı çıkarılır. Zorla getirme kararı kişi özgürlüğünü sınırlayan bir koruma tedbidir. Uygulamada duruşma saatinde sarkma meydana gelmesi sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Bu halde, yani, duruşmanın belirlenen saatte yapılmadığı durumda tanık hakkında zorla getirme kararı uygulanıp uygulanmayacağı veyahut çağrı kâğıdıyla tanığa bildirilen saatte duruşma gerçekleşmezse sanık çağrı kâğıdında belirtilen saatte orada bulunmasına rağmen duruşmanın sarkması sebebiyle duruşmada bulunmamışsa bir daha ki duruşma için bu tanık hakkında zorla getirme kararı verilip verilemeyeceği sorunu vuku bulmaktadır. Kanaatimizce uygulamadaki duruşmaların sarkmasına ilişkin bu durum en başta çözülmesi gereken bir sorun olmakla birlikte tanıklık kamu görevi teşkil ettiğinden⁹² hâkim

⁹⁰ Şahin ve Göktürk (n 5) 43

⁹¹ Yar. 4 CD, E. 2013/40482, K. 2016/3607, 29.02.2016 <<https://www.corpus.com.tr/#!/Yargitay>>

⁹² Özen (n 35) 254

hüküm kurmak için bu tanığın dinlenmesini zorunlu buluyorsa her halde tanığın duruşmada bulunması sağlanacaktır.

F. DURUŞMA DÜZENİ KAPSAMINDA TARAFLARIN DURUŞMA SALONUNDAKİ YERLERİ

Ceza muhakemesinde duruşma sırasında hâkim ve Cumhuriyet savcısı kürsüde oturmaktadır. Heyet halindeki mahkemelerde ise üç hâkim de kürsüde oturacaktır. Hâkimin sağ tarafında Cumhuriyet savcısı, hâkime göre sağ taraf “iddia eden-şikâyetçi” sol taraf ise “savunma yapan- sanık” yeridir. Ülkemizde mahkemede oturma düzeni cumhuriyetin ilan edilip, adli kurumların oluştuğu ilk yıllardan beri bu şekildedir. Duruşma salonlarındaki mevcut oturma düzeni, herhangi bir yazılı veya emredici kurala dayanmamaktadır⁹³. Ancak her ne kadar yasal bir düzenleme mevcut olmasa da konuya ilişkin olarak bazı noktalarda tartışmalar meydana gelmektedir. Bu noktada ilk olarak iddia makamı olan Cumhuriyet savcısının hâkimlerle birlikte ve aynı seviyede oturması hususu eleştirilmektedir⁹⁴. Bu eleştiri Cumhuriyet savcısının mahkeme heyetine yakın oturmasından ve yargıçlarla diğer muhakeme sùjeleri duymaksızın konuşabilme imkânı olmasından⁹⁵ kaynaklanmaktadır. Savcılık kurumu faaliyetlerini kamu yani toplumu meydana getiren tüm fertler adına gerçekleştirmektedir. Bu nedenle soruna ilişkin olarak mevcut oturma düzeninin değiştirilerek mahkemenin hâkimleri dışındaki herkesin, kürsünün karşısında ve eşit seviyede yer alması gerektiği şeklinde çözüm getiren görüşler vardır⁹⁶. Bununla birlikte Cumhuriyet savcısının katılanın yanında ve yerden yukarıda olacak şekilde konumlandırılabilceğini belirten görüşlerde mevcuttur. Örneğin Fransa mahkemelerinde savcının oturma düzeni bu şekildedir⁹⁷.

Konuya ilişkin bir diğer husus ise müdafî ve sanığın duruşma salonunda birlikte oturması suretiyle duruşma esnasında sürekli iletişim kurabilme gerekliliğidir. Müdafiler ve sanıkların birbirinden uzak yerlerde oturması ve duruşma sırasında iletişime geçmelerinin mümkün olmaması uygulamada karşılaşılan sorunlardan bir diğeridir. Ceza mahkemelerinin duruşma salonları, sanık kürsünün karşısında otururken, müdafî hâkimin solunda oturacak şekilde

⁹³ Murat Volkan Dülger, ‘Ceza Muhakemesinde Müdafinin Konumu ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar’, Ankara Barosu Dergisi, (2012) (4) 55; Metin Fezyioğlu, ‘Savunma Hakkına İlişkin İki Soru: Savunma Hakkı Kutsal mıdır? Duruşma Salonunda Müdafî ve Sanık Yan Yana Oturabilir mi?’, Ankara Barosu Dergisi, (2009) (1) 24

⁹⁴ Taner (n 64) 335

⁹⁵ Dülger (n 93) 56

⁹⁶ ibid 56

⁹⁷ Taner (n 64) 335

planlanmıştır. Duruşma öncesinde ne kadar hazırlık yapılırsa yapılsın duruşma sırasında avukatın ve sanığın birbirleriyle konuşma ihtiyacı vardır.⁹⁸ Müdafinin savunma hakkı dahilindeki yetkilerini nasıl kullanacağına karar verebilmesi için duruşma esnasında sanıkla irtibat halinde olması gereklidir.⁹⁹ Bu durum sanığın savunma hakkı kapsamında önem arz etmektedir. Keza CMK m. 154'de yer alan şüpheli veya sanığın müdafisi ile her zaman ve başkalarının olmadığı ve duyamayacağı bir ortamda görüşebilmesi ve bu şahısların yazışmalarının denetlenemeyeceği yönündeki hüküm şüphesiz duruşma sırasında da geçerlidir. Ancak müdafinin müvekkiline her ihtiyaç duyduğunda onun yanına giderek görüş sorması, duruşma salonunda dolaşması duruşma düzenini de bozacaktır. Bu husus adil yargılanma hakkı, silahların eşitliği, çelişmeli yargı ilkesi gibi ceza muhakemesinin amacına ulaşması kapsamında vazgeçilemez olan bir takım ilkeler açısından da önem arz etmektedir. Zira bu oturma düzeninde sanık müdafisi yardımından gereği gibi faydalanamayacak bu durumda adil yargılanma hakkının gerekleriyle bağdaşmayacaktır¹⁰⁰. Anayasa Mahkemesi tarafından ise konuya ilişkin Larysa Ziabkina¹⁰¹ başvurusunu silahların eşitliği bağlamında ele almış ancak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesinin yerleşik içtihadı haline gelen adil yargılanma hakkına ilişkin bir ihlal kararının verilebilmesi için, yargılamanın bir bütün olarak adil olmaktan çıktığının ortaya konulması gerektiği görüşü sebebiyle başvuru hakkında kabul edilemezlik kararı verilmiştir. Bu noktada Anayasa Mahkemesi söz konusu durumun adil yargılanma hakkını etkileyebileceği iddiasını reddetmemiş ancak bu durumun yargılamanın bütünüyle ilişkilendirilemeyeceğini göz önünde bulundurmıştır. Çelişmeli yargı ilkesi bağlamında ise ilk bakışta sanığın ya da müdafinin beyanda bulunmaları engellenmediği için bu ilkenin ihlal edilmediği düşünülse de temel olarak gerçek bir çelişme için müdafinin hukuki yardımı ön şart olduğundan, sanığın bu şekilde dezavantajlı bir duruma sokulması bu ilkeyi de olumsuz etkilemektedir¹⁰².

Mahkeme salonlarındaki oturma düzenlerinden kaynaklanan bu sorunlara Türk Ceza Adalet Sisteminin Etkinliğinin Geliştirilmesi Amacıyla Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi ortak projesinde de yer verilmiştir. Bu raporda savcı ve müdafinin duruşma salonundaki fiziki

⁹⁸ Taner (n 64) 335-336

⁹⁹ Feyzioğlu (n 93) 24

¹⁰⁰ Taner (n 64) 336

¹⁰¹ AYM, Larysa Ziabkina Başvurusu , Başvuru Numarası : 2014/5142, Karar Tarihi: 21.11.2017 (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Basvurular/tr/pdf/2014-5142.pdf> Erişim Tarihi: 17.08.2021)

¹⁰² Taner (n 64) 339; Anayasa Mahkemesi, Tahir Laçın Başvurusu, Başvuru Numarası : 2013/7011 Karar Tarihi: 05.11.2015; Anayasa Mahkemesi, Orhan Patarya Başvurusu, Başvuru Numarası : 2019/42695 Karar Tarihi: 20.05.2021

yerleri bir sorun olarak değerlendirilmiş her ne kadar AİHM'in *Diriöz/Türkiye*¹⁰³ kararında duruşma salonundaki oturma düzeni ile ilgili şikâyetinin kabul edilemez olduğuna karar verilse de, söz konusu raporda gerek savcının yerinin gerekse müdafinin müvekkilden uzakta oturmasının menfaatlerin savunulması bakımından dezavantajlı bir durum olduğu belirtilmiştir¹⁰⁴.

G. DURUŞMA ESNASINDA AYAĞA KALKMA HUSUSU

Duruşma düzenine ilişkin olarak incelenmesi gereken bir diğer konu ise duruşma esnasında ayağa kalkma meselesidir. Bu husus CMK 55. ve 231. maddelerinde hüküm altına alınmıştır. Buna göre yemin edilirken (CMK m.55/2) ve hüküm fıkrası dinlenirken (CMK m.231/4) herkes ayağa kalkacaktır.

CMK m.231 hükmünün gerekçesinde, hüküm sırasında ayağa kalkma mecburiyetinden mahkeme kurulu ve Cumhuriyet savcısı muaf tutulmuştur. CMK m.223/1'de hangi kararların "hüküm" sayılacağı sınırlı olarak sayılmıştır. Buna göre, "beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, mahkûmiyet, güvenlik tedbirine hükmedilmesi, davanın reddi ve davanın düşmesi kararı" hüküm mahiyetindedir. Bu halde söz konusu kararlar okunurken mahkeme heyeti ve Cumhuriyet savcısı dışında duruşmada yer alan herkesin açıklamayı ayakta dinlemesi mecburidir. Dolayısıyla hüküm niteliğinde olmayan kararların açıklanması sırasında ayağa kalkılması gerektiğine dair bir düzenleme, ceza muhakemesine ilişkin mevzuatta mevcut olmadığı gibi; Avukatlık Kanunu ve Türkiye Barolar Birliği Meslek İlke ve Kurallarında da yer almamaktadır¹⁰⁵. Bu bağlamda avukatların da kendi tercihleri sebebiyle ayağa kalkmaları haricinde, avukatlara müdahalede bulunularak ayağa kalkmalarının talep edilmesinin yasal bir dayanağı mevcut değildir.

¹⁰³ Tuğrul Uzun (Çeviren), 'Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İkinci Daire'nin *Diriöz/Türkiye Kararı*', Küresel Bakış Çeviri Hukuk Dergisi, (2012) (7) 106, "*Mahkeme önceki kararlarında, ortaya konulan durumun, savcıya duruşma salonunda "fiziksel olarak" ayrıcalıklı bir yer sağlaması fakat sanığı kendi menfaatlerini savunma açısından somut şekilde dezavantajlı bir konuma sokmaması halinde silahların eşitliği ilkesini ihlal etmediğini değerlendirdiğini hatırlatır. [Chalmon/Fransa (kabul edilebilirliğe ilişkin karar) Aralık 2003 no: 72531/01 AİHS; Carballo ve Pinero/Portekiz (kabul edilebilirliğe ilişkin karar) 21 Haziran 2011 no: 31237/09] 26. Mahkeme, davadaki koşulların oturmuş içtihadattan ayrılmasını haklı çıkartacak hiçbir özellik arz etmediği kanaatindedir. Bu nedenle, iddia Sözleşmenin 35/3,4 maddesi gereğince, esasa ilişkin açık noksanlık nedeniyle kabul edilmez niteliktedir.*"

¹⁰⁴ Marcel Lemonde, Türk Ceza Adalet Sistemi İhtiyaç Değerlendirme Raporu ve Eylem İçin Tavsiyeler, Türk Ceza Adalet Sisteminin Etkinliğinin Geliştirilmesi Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi Ortak Projesi 34 <<http://www.cas.adalet.gov.tr/haberler/ihtiyacdegerlendirme/ihtiyacdegerlendirmeraporu.pdf>> Erişim Tarihi : 17.08.2021)

¹⁰⁵ Mesude Altunel, Duruşma Esnasında Ayağa Kalkma Meselesi, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, (2014)(110) 401

Uygulamada bazı hâkimler, sadece hüküm niteliğini haiz kararların açıklanması esnasında değil; ara kararların açıklanması sırasında da ayağa kalkılmasını istemekte; özellikle avukatlar olmakla birlikte ayağa kalkmayanları ikaz ettikleri görülmektedir. Keza bu durum, yargılama aşamasında iddia veya savunmaya yönelik beyanların verilmesi esnasında da söz konusu olmaktadır. Bu durumda, bazı avukatlar kendilerine yapılan uyarı sonrasında ayağa kalkmakta; bazıları ise haklı gerekçelerini sunarak uyarıyı reddetmektedir. Böyle bir durum karşısında ise mahkemenin tutumu, avukatın bu davranışına karşılık olarak avukatı ağır eleştiriye maruz bırakmak, bu hususu duruşma zaptına geçerek yazılı şekilde de uyardığını belirtmek yahut tutanak tutarak avukat hakkında duruşma düzenini bozduğu şeklinde işlem yapılması için Baro ve ilgili kurumlara bildirmek suretiyle olabilmektedir¹⁰⁶. Kanaatimizce bu konuda bir anlaşmazlığın yaşanması, yargılama faaliyetlerinin gergin bir şekilde yapılmasına sebep olmakta ve duruşma düzenini zedelemektedir. Zira duruşma esnasında ayağa kalkılmasını gerektiren hususlar kanunda açıkça yer almaktadır. Bu haller dışında mahkeme başkanı veya hâkim tarafından müdafinin ayağa kalkmasının talep edilmesi yerinde olmamakla birlikte belirtildiği gibi mahkemenin talebinin yerine getirilmemesi halinde de duruşma esnasında süjeler arasında meydana gelen gerginlik muhakemenin amacından sapmasına neden olacaktır. Keza muhakemede amaç mahkeme süjelerinin işbirliği ile maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır.

SONUÇ

Ceza yargılamasında maddi gerçek, farklı ceza muhakemesi süjelerinin uyumsuzluğu faaliyetlerini işbirliği halinde yürütmesiyle ortaya çıkarılacaktır. Bu nedenle kanun tarafından belirli muhakeme süjelerine hazır bulunma zorunluluğu getirilmiştir. Bu süjeler, hâkim, zabıt kâtabi, Cumhuriyet savcısı, zorunlu müdafî ve zorunlu vekildir. Bu bağlamda hazır bulunması gereken kişinin sadece fiziksel olarak değil, manevi olarak da duruşmada bulunması gerekmektedir. Bu kişiler tarafından fiziksel veya psikolojik zafiyetler nedeniyle muhakeme işlemlerini gereği gibi algılayıp gözlemleyememe de hazır bulunmama olarak kabul edilecektir. Zira yargılama makamının duruşmadan edineceği kanaate göre hüküm verecek olması, mahkeme üyelerinin bütün bir yargılama sürecini gözlemleyebilmelerini gerektirmektedir. Kanunda duruşmada hazır bulunması zorunlu tutulan ceza muhakemesi süjelerinden Cumhuriyet savcısı ve zorunlu müdafîye ilişkin olarak bu zorunluluğa istisna getirmek suretiyle

¹⁰⁶Altunel (n 105) 400-401

yapılmış düzenlemeler kanaatimizce yerinde olmayıp, adil yargılanma hakkı kapsamında silahların eşitliği ve çelişmeli yargı ilkesini ve sanığın savunma hakkını zedeler niteliktedir.

Ceza muhakemesi faaliyetlerinin etkili bir şekilde yürütülerek hüküm kurulmasının şartlarından bir tanesi de duruşma düzeninin sağlanmasıdır. Duruşmanın bir düzen ve disiplin içinde ilerlemesi, yargılama faaliyetlerinin usul kurallarına çerçevesinde icra edilmesi, mahkeme başkanı veya hâkiminin görevleri arasındadır. Bu yetki, savunma hakkı sınırlanmadan, maddi gerçeğe ulaşmak maksadıyla iddia ile savunma makamlarına eşit şart ve haklar tanıyacak şekilde gerçekleştirilmelidir. Mahkeme başkanı veya hâkime tanınan bu yetkiler, duruşmanın başlaması, bitirilmesi, duruşma sırasında okunacak belgelerin sırasının belirlenmesi, duruşmada yer alan taraflara ve ilgili süjelere söz verilmesi, doğrudan soru sorma ve tanık dinlenmesi faaliyetleri sırasında düzen ve disiplinin sağlanmasına yöneliktir. Duruşmada suç işlenmesi halinde ve duruşma sırasında düzen ve disiplini bozacak şekilde hareket eden taraflar ve süjeler hakkında kanun tarafından belirli yaptırımlar öngörülmüş ve bunların uygulanması da yine mahkeme başkanı veya hâkimin yetkisi kapsamına dahil edilmiştir. Duruşma düzen ve yönetiminin de tarafların yargılamadaki ilerlemeleri kolaylıkla anlayacakları şekilde gerçekleştirilirse, muhakemenin daha başarılı olacağı yadsınamaz bir gerçekliktir.

Ceza muhakemesinde tarafların duruşma salonundaki yerleri ve duruşma esnasında ayağa kalkma hususu da duruşma düzeni kapsamında yer alan diğer hususlardır. Zira bu konular kapsamında Cumhuriyet savcısının duruşma salonundaki yeri, müdafî ve sanığın duruşma salonunda birbirleriyle iletişim kuramayacak şekilde yer alması ve uygulamada kanunda öngörülen haller haricinde tarafların ve süjelerin ayağa kalkmalarına yönelik mahkemelerden talep olabilmesi halleri tartışmalara yol açmaktadır. Kanaatimizce bu noktada da muhakemeye temel ilkeler ihlal edilmemeli, uygulama kanuna göre teşekkül etmeli ve duruşma evresinde icra edilen her faaliyet ceza muhakemesinin asıl amacı olan maddi gerçeği ortaya çıkarma gayesine hizmet etmelidir.

KAYNAKÇA

Altunel M, ‘Duruşma Esnasında Ayağa Kalkma Meselesi’, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, (2014) (110), 399-402

Anaklı E, ‘Silahların Eşitliği İlkesi’ (YL Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Ana Bilim Dalı Kamu Hukuku Bilim Dalı, 2006)

Artuç M, Elmas T, Ceza Muhakemesinde Duruşma Yönetimi ve Yasa Yolları (3. Baskı, Adalet Yayınevi, 2019)

Birtek F, Ceza Muhakemesinde İstinaf, (1. Baskı, Adalet Yayınevi, 2019)

Bozdağ A, ‘Ceza Muhakemesinde Mağdurun Hukuki Yardım Alma Hakkı’, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2017 (132), 121-146

Centel N, Zafer H, Ceza Muhakemesi Hukuku (14. Baskı, Beta Yayıncılık, 2017)

Dönmez B, Ceza Muhakemesi Hukukunda Çapraz Sorgu(Doğrudan Soru Yönelme) (2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2019)

Dülger MV, ‘Ceza Muhakemesinde Müdafinin Konumu ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar’, Ankara Barosu Dergisi, (2012)(4), 41-76

Farbreguettes, MP, Adalet Mantiğı ve Hüküm Verme Sanatı (1945) (Aktaran : Ünver Y, Hakeri H, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt:3, (15. Baskı, Adalet Yayınevi, 2019)

Feyzioğlu M, ‘Savunma Hakkına İlişkin İki Soru: Savunma Hakkı Kutsal mıdır? Duruşma Salonunda Müdafî ve Sanık Yan Yana Oturabilir mi?’ ,Ankara Barosu Dergisi, (2009) (1), 22-25

Görkemli B, Ceza Muhakemesi Hukukunda İstinaf Kanun Yolunda Kovuşturma, (1.Baskı, Adalet Yayınevi, 2020)

Karakaya N, Avukatlar İçin El Kitabı IV – Ceza Muhakemesi Hukukunda Avukatın Soru Sorma Yetkisi, Türk Ceza Adalet Sisteminin Etkinliğinin Geliştirilmesi Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi Ortak Projesi, (<https://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/elkitabı4.pdf> Erişim Tarihi 15.08.2021)

Karakehya H, ‘Ceza Muhakemesinde Sanığın Meramını Anlatabilme Hakkının Unsurları’, Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi (2015) 3(2), 199-226

Lemondé M, Türk Ceza Adalet Sistemi İhtiyaç Değerlendirme Raporu ve Eylem İçin Tavsiyeler, Türk Ceza Adalet Sisteminin Etkinliğinin Geliştirilmesi Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi Ortak Projesi, s.34 (<http://www.cas.adalet.gov.tr/haberler/ihtiyacdegerlendirme/ihtiyacdegerlendirmeraporu.pdf> Erişim Tarihi : 17.08.2021)

Noyan E, Ceza Davası, (2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2007)

- Özbek VÖ, Ceza Muhakemesi Hukuku, (Seçkin Yayıncılık, 2006)
- Özbek VÖ, Doğan K, Bacaksız P Ceza Muhakemesi Hukuku, (14. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2021)
- Özen M, Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri, (4. Baskı, Adalet Yayınevi, 2019)
- Öztürk B, Tezcan D, Erdem MR, Sırma Gezer Ö, Saygılar Kırıt YF, Alan Akcan E, Özaydın Ö, Erden Tütüncü E, Altınok Vıllemın D, Tok MC, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, (13. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2019)
- Seçkin MB, ‘Ceza Muhakemesinde Mağdur ve Şikâyetçinin Hakları’, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 2020(15), 621-664
- Şahin C, Göktürk N, Ceza Muhakemesi Hukuku II, (8. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2019)
- Taner FG, Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği, (Seçkin Yayıncılık, 2019)
- Taş B, ‘Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin Kabulü, Tensip ve İlk Duruşma’, İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (2020) (2) 287-314
- Uzun T, (Çeviren), ‘Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İkinci Daire’nin Diriöz/Türkiye Kararı’, Küresel Bakış Çeviri Hukuk Dergisi, (2012) (7), 99-106
- Ünver Y, Hakeri H, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt: 1, (15. Baskı, Adalet Yayınevi, 2019)
- Ünver Y, Hakeri H, Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt: 3, (15. Baskı, Adalet Yayınevi, 2019)
- Yaşar O, Ceza Muhakemesi Kanunu, 2.Cilt, (5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2011)
- Yaşar Y, Ceza Muhakemesi Hukukunda Gizli Tanıklık, E- akademi (Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi), (2013)(133), 1-41 (<http://www.e-akademi.org/makaleler/cezamuh.pdf> Erişim Tarihi: 08.08.2021)
- Yenisey F, Nuhoğlu A, Ceza Muhakemesi Hukuku, (7.Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2019)
- Yeşilova B, ‘Yargılama Diyalektiği ve Silahların Eşitliği’, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, (2009) (86), 47-101
- Yurtcan E, Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi (CMK), (9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2019)